Эхэ һайхан нютагаа эзэ хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-һээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1992 МАРТ 25
Харагшан туулай һарын 22
СРЕДА
гарагай 4
№ 58 (17417)
сэн 6 мүн

НӨӨСЭНҮҮДЫЕ ОЛОХОНЬ БЭРХЭТЭЙ

гэхэ гү, али гүрэнэй комитедэй түлөөлэгшэд түймэр сарагшад мэтээр забдана

Энэ үедэ материально-техническэ нөөсэнүүдые шаардалтайгаар хэрэглэхыш тула Эдеэ хоолой, ногоо болон арадай үргэн хэрэглэлэй эд бараатайгаа туһаламжануудай ба аяншалгын талаар комитет байгууламжын, үүргын талаар шэнэлэгшүүд хооронды ба нөөсэнүүдэй талаар Буряад гүрэнэй комитет (Госкомресурсы) болгон...

...Министрствэй дэргэдэхи толгойлогшо Цыденовай үүсгэгдэсэн комитедэй — түрүүлэгшитэй, түрүүлэгшо В. И. Материально-техническэ талын тахаг М. Р. Ханов пресс-конференцидэ.

...комитедэй гол зорилго журналистнуудые үгэбэ:

...ушэор Худалдаанай министерствэ...гэһэн ба...дэн. Гэбэшье...ди. Шэнээр...рнай ороо...улүүтэй саг...

...16 хүмүүн...дэгдэбэ. Нэ...ренонууд хоолой тахаг...ай, эдеэ хоолой хөөр хуби...гэнэ асаргаа...дэжэ. Тиимэ...ай, Россин...ка болон обхэды зэргын...гоол асаржа...моор бэ гэһэн...гидбэ. Ан...Бурятбизнес...жал ябуулга...Украинада. Са...ринш ассоциацида өөһэдын түлөөлэгшэдтэй болонхойбди. Эдэнэй, мүн саашадаашье бии болохо түлөөлэгнүүдэй хүдэлмэри гуримшуулха, сэхэ харилсаануудые тогтоолгодо туһалха, бии байгаа харилсаануудые бүри үргэдхэжэ, бэхижүүлжэ, республикаяа хангаха гэһэн зорилго табигдана гээшэ. Энэ гол таһагаймнай бааза дээрэ Прибалтикын республикануудһаа, Грузиһаа бэшэ бүхы шахуу республикануудтай экономическа хэлсээн баталагданхай.

Хоёрдохи таһагнай — эдеэ хоолой эдеэ хоолой бэшэ нөөсэнүүдэй таһаг мүн. Бүхыдөө республикада хэды зэргын эдеэ хоол, эд бараан хэрэгтэйб гэһэн тоолгонуудые хэхэдэ, хоёр бүлэ хараадаа абанабди. Республикын хэрэглэмжэ гэһэн хамтадхагдаһан бүлэгтэнь социально-ажаһуудалай хэрэглэмжэнүүд (больница, һүргуулинууд, инвалидууд, холын аймагуудай зарим бүлэг зон, шахтернууд, түймэрэй носожо боломоор хаһын, хабар-намарай хүдөө ажахын хүдэлмэринүүдэй үеын гаргашанууд гэхэ мэтэ) оролсоо. Хоёрдохи бүлэгынь — үлөөшэ хүн зон ороно. Энэ таһаг оптово звенонуудаар хүдэлмэрэг гуримшуулан ябуулжа. Республиканска фондын 10 процентые өөһэдтөө абадаг юм.

Материально - техническэ нөөсэнүүдэй таһаг хангалгын үүргэтэй. Анхан энэ хүдэлмэрие «Бурятбизнескомпани», РСФСР-эй Госснаб ябуулдаг һэн. Социальна барилгануудые эрхилхэ, заһабарилхада илангаяа шухаг үүргэтэй. Гадна экономическа хүргэлтэдэ өөһэдын хубита оруулха юм. Жэшээлбэл, кабельна багахан заводуудые байгуулха, светильнигуудые гаргаха, модо үлөөдэһэгүйгоор буйлуулха гэхэ мэтэ урилдан хараалагданхай.

АСУУДАЛ: Эдеэ хоолой гол зүйлнүүдээр хоёрдохи кварталда хангамжа ямар байхаб?

ХАРЮУ: Мяханай продуктнууд хаанаһаашье абтанагүй, эндээл — бүхы найдалнай. Худөө ажахыда 45 процент эдеэ хоолой налог тохогдоо. Гэбэшье энэ хэмжээн яашье хүрэхэгүй байна.

Байгша оной хоёрдохи кварталда хангалгые һара һараар хубаарилан тоололго хэнэбди. Тоһон нёдондоной энэ үеын хэмжээнһээ бага зэргэ үлүүгээр асаргдаха. Жилдээ республикадамнай 21 мянган тонно саахар хэрэгтэй. Түрүүшын кварталда 1300 тонно саахар абаһан һаа, мүнөө 2500 тонно хүлеэнэбди. Гэхэ зуура промышленна предприятинууд гараа хабсараад һуунагүй, өөһэдын аргаар эдеэ хоолой зүйлнүүдые бэдэрнэ, олоно. Саахар гаргадаг Россин заводууд хүндэ байдалда орэнхой. Хилын саанаһаа сырец асархада, тамуужан дээрэ пошлино гээшэнь ехэ болоно.

Үндэгэ, гурил, хүрпээ, сай, макарон — талоноор хуу байха. Загаһанай консервэ, мининшье загаһан урдаһайхиһаа элбэгээр асаргдаха. Кондитерска промышленностьда маргарин дутаддахагүй, 2 вагон хуурай һүн удангүй ерэхэнь.

Министрнүүдэй Советэй шиндхэбэреэр, 2 шэл архи — нэгэ хүндэ гэһэн нормо тэрэл зангаараа үлоогдөө. Хурим түрэдэ, хүдөөлэлгэдэ үгтэдэг байха, харин ойн баярнуудта, элдэб баяр ёнолонуудта үгтэхеэ болёо. Архиин коммерческэ сэнгээр худалдагдахада, үлүү оршонь «Бурятхлебпром» нэгэдэлэй үйлэдбэри дэмжэлгэдэ дамжуулагдана. Гүрэнэй статистикын комитет 21 наһанһаа дээшэ зоной тоо буруугаар тоолон гаргадаг байба гэжэ эли рээд, мүнөө аймагуудай захиргааануудай гулваанарта хүн зонойнгоо тоо тодохо даабари үгтэбэ.

Ургамалай тоһон хараалһанһаа багаар асаргдахань. Украинатай модоор андалдажа, 1000 тонно сэхэ наймаагаар абаха хэлсээтэйбди. 6 миллион түхэригэй тамхи (хүн бүхэндэ 3 пачка) асаргдаха, мүн лэ модоной андалдаагаар.

АСУУДАЛ: Худалдаа наймаанай министерство танай ажалые хажуугаарыш дабтаха болоногүй гү?

ХАРЮУ: Үгы. Манай оложо асаһан эд худалдахаһаа гадна коммерческэ түбүүдээрээ дамжан, эд бараа, эдеэ хоол асарха ургатай ааб даа. Теэд хоорондоо харилсажа худалхэ ха юмбибди.

АСУУДАЛ: Дабһан байха гү?

ХАРЮУ: Эрхүүгэй заводуудай нэгэндэ доломит үгэхэбди, орондонь дабһа эльгээхээр найдуулаа.

Мылээр, угаалгын зүйлнүүдээр дуталдахагүйбди. Нёдондоной энэ үеынхитэй сасуулбал, бүд — 63,6 процент, оймһоной зүйл — 55, телевизорнууд — ойрдоо 8,6, радиоаппаратура — 49,4, аяга амһарта — 35, холодильнигууд — 94 процентын хэмжээгээр асаргдаха. 420 мотоцикл, 3 мянган угаалгын машина ерэхэдээ, хүн зоной тодорхой бүлэгүүдээр хубаарилан тараагдаха болоно.

АСУУДАЛ: Юрэдөөл, тухайлхада, түймэр һэргылэн сараха албандал адли нишэ-тиншээ «һабандан», энэ-тэрэ «халааһа» халхалха, бүглэхые ородохо болоно гээшэ хат..?

ХАРЮУ: Юумэнэй хомор сагта тинмэшүүл болоно ха. Энэ хүдэлмэридэмнай предприятинууд арга шадалараа хамжан туһалха уялгатай. Жэшээлбэл, шэлэй завод, Селенгинскын ЦКК хараалагдаһанһаа (10 процентһээ) холо үлүү продукция манай комитедтэ дамжуулжа, орондонь бидэ эдеэ хоол, эд бараа андалдан абаһан байнабди. Харин тинхэдэ авиационно нэгэдэл (директорынь Ю. Н. Кравцов) өөһэдынгөө тодорхой хубитые оруулхаяа арсаа. Иигэжэ хүтэлбэрилэгшэдэй зүгһөө хоёр ондоо хандаса үзэгдэнэ гээшэ. Хэдэн жилһээ экономикын бага зэргэшье һаа, тогтомжотой болоолнь, түймэр сарагшад мэтээр бэшэ, харин тодо хэлсээнэй үндэһөөр республикаяа нөөсэнүүдээр хангадаг болохоб гэжэ найдагдана.

Г. ДАШЕЕВА,
манай тусхай корр.

ҺОНИРХОЛТОЙ ТОО, БАРИМТАНУУД

Доро үгтэһэн тоо, баримтанууд манай уншагшадые балай балрлуулхагүйдөошье болохо. Зүгөөр эдэнэр бодото байдал яһала тодоор харуулжа, һонирхуулха байһаниинь дамжаггүй гэжэ һанагдана. Зай, хараад, сасуулаад, шэнжэлээд үзэел даа.

● Байгша оной эхинһээ хойшо оройдоо 17,6 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай байрын гэрнүүд ашаглалгада тушаагдаһан байха юм.

● 1992 оной январь, февраль соо 82,4 миллион түхэригэй хангалга зондо үзүүлэгдэһэн байгаа. Тиигэжэ нёдондоной энэ үеынхинһөө тус хангалгын хэмжээн 3,1 дахин ехэ болоо.

● Арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилгэ нёдондонойхиноо 20 процентээр бага болоо. 1723,7 миллион түхэригтэ хүрэбэ. Тиихэдээ эдеэ хоолой зүйлнүүд илангаяа горитой һуури эзэлжэ (44,5 процент), 766,9 миллион түхэригтэ болоо. 1991 оной энэл үеынхидэ орходоо 37,6 процентээр бага болоно гээшэ.

● Эдеэ хоолой зарим зүйлнүүдые үйлэдбэрилгэ горитойгоор доошолоо. Онсолходо, кондитерска зүйлнүүдые гаргалга 56,5, алкогольгүй унда үйлэдбэрилгэ 53,6, мяха — 24,3, колбаса — 55,2, мяханай хүсэл бүтэн бэшэ зүйлнүүд — 66,1, консервэ — 3,8, һүнэй зүйлнүүд — 42,7, талха — 7, хүрпээ — 7,4, холимол тэжээл үйлэдбэрилгэ 50,2 процентээр доошодоо байха юм.

Тэрэл зуура малай тоно үйлэдбэрилгын 11,5, хилээмэ болон хилээмэнэй зүйлнүүдые гаргалгын 2,1, мяханай консервануудые үйлэдбэрилгын 81,9 процентээр ехэ болоошье һаань, зоной эрилтэнүүд энэ талаар гүйсэд хангадагаүй байһан зандаа.

● Хүнгэн промышленностиин гаргаһан эд бараан арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараанай 27,6 процентынь болоно. Тиигэжэ 475 миллион түхэригэй эд бараан гаргагдаба. Нёдондоной энэл үеэй жэшэхэ болоо һаа, 5,6 процентээр ехэ юм. Зүгөөр энэ бидэнэрые баясуулхагүй байна.

● Архи-дарһанай зүйлнүүдые үйлэдбэрилгэ нёдондонойхиноо 65,1 процентээр ехэ болоо, 235,1 миллион түхэригэй продукци гаргагдаба. Энэ хадаа арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараанай юрэнхы хэмжээнэй 13,6 процентынь болоно.

● Байгша оной январь соохи сэнгүүдтэй сасуулха болоо һаа, үхэрэй мяханай сэн 59-һөө 85 түхэриг болотороо (144 процент), адуунайхи 16-һаа 67 (4,3 дахин), хүргэгдэһэн трескагайхи 4,5-һаа 29 (6,5 дахин), сонгоогдоһон скумбриихи 15-һаа 29 (2 дахин), мяханай консервын 1 баанхынхи 11-һээ 18 (1,6 дахин), саахарайхи 7,7-һоо 15,3 (2 дахин), хилээмэнэй сэн 2,5-һаа 5 (2 дахин) түхэриг болотороо ургаба.

Макороной, овощой болон алим жэмэсэй консервэнүүдэй, хилээмэнэй-бүүлхын, кондитерска, мүн эдеэ хоолой бусадшье зүйлнүүдэй сэн февраль соо дээ-нэлһээр байба. Тиихэдээ хүдөөдэ эдеэ сэнгүүд Улаан-Удынхиноо горитойгоор ехэ байха юм.

Жэшээлхэдэ, февралин һүүл багаар 1 килограмм мяханай Улаан-Удэдэ 75 түхэригтэ байхадань, Северобайкальскда 106, Турунтаеводо 86, Гусиноозерскдо 82, Хяагтада 103, Закаменскда 148, Кабанскда 125 түхэригтэ хүрэһэн байна. 1 литр һүнэй Улаан-Удэдэ 1.62 солхообто байхадань, Гусиноозёрскдо 6, Северобайкальскда 9.27, Хяагтада 2.99 солхообто болоод байгаа.

Зондо тон хэрэгтэй эдеэ хоолой зүйлнүүдэй, тэрэ тоодо малай тононой, мяханай продуктнуудай, һүнэй сэн, илангаяа худөөдэ доошолногүй. Долоон хоног соо нэгэ дахин шалгалта үнгэргэхэдэ, гол гэжэ тоологдог эдеэ хоолой 70 зүйлнүүдэй 44—50-ниинь худалдаа наймаанда үгы байдаг гээд элирнэ.

● Түлбэритэй хангалгын сэн үдэр ерэхэ бүри мүн лэ дээшэлнэ, Онсолходо өөмөл зүйлнүүдые заһалгын сэн 10, холодильнигуудые заһабарилга — 23, хубсаһа угаалга — 11, банида бээ угаалга — 18, экскурсионно хангалга — 11, гостиницын түлөө түлбэри 13, трамвайгаар ябалга — 10, шүдэнэй докторто нэн түрүүн ошоод үзүүлгэ — 35, профсоюзуудай санаториндо амарһанай түлөө сэн 25 дахин ехэ болоо ха юм.

Хурамхаанай районой захиргаанай гулваа В. Д. Цыренов районойнгоо «Хурамхаацай галнууд» газетын хүдэлмэрилэгшэдтэй уулзаба. Сэхьень хэлэхэдэ, һүүлэй үедэ районой газетын хүдэлмэрилэгшэд хүндэ байдалда орэнхой һэн. Типографиин, хэлхеэ холбооной хангалга тон үнэтэй болоо юм. Тинхэдэ саарһанай үнэ сэн хэдэ дахин ехэ болоо. Газетынгээ саашадаа гараха, үгыень мэдэнгүй байха гээшэ тэдэнэртэ бэрхэтэй һэн.

ЖУРНАЛИСТНУУДТАЙ УУЛЗАЛГА

Нимэ байдалда районой гулваагай газетын хүдэлмэрилэгшэдтэй уулзаһаниинь ехэл һайшаалтай байна. Бүхы арга боломжонуудаа элсүүлжэ, районойнгоо хэблэл үлөөхэ тухай тэрэ хэлэжэ, хүдэлмэрилэгшэдэй һанаае амаруулаа. Уншагшадые баһал һанаагаа амараа ёнотой.

Энэ уулзалга ганса энээгээр үнгэрөө бэшэ. Газетын хүдэлмэри бүхы талаһаа зүбшэн хэлсэгдэжэ, нилээд шүүмжэлэл хэлэгдээ. Эндэ типографиин хүдэлмэри тухай ехэ хөөрэлдөөн болоогүй. Юуб гэхэдэ, тэрэнэй полиграфическа үндэһэ һуури мэдээжэ ха юм даа. Гол түлэб газетын мүнөөдэрэй зорилгонууд тухай хөөрэлдөөн болоо. Газетэ мүнөөнэй ажабайдал зүбөөр, үнэн сэхээр харуулха үялгатай. Тинхэдээ бэелүүлэгдэжэ байһан реформын гол удхые ойлгожо, тэрээндэ зүб сэгнэлтэ үгтэхэ ёнотой гээд хэлэгдээ.

Гүрэнэй зөөри үмсэлэлгэ эхилэнхэй гээшэ. Теэд үнэн дээрэ энэ хэрэг ураншаа ябанагүй. Энэ болон бусад асуудалнуудаар газетын хуудаһанууд дээрэ ниитын зүбшэн хэлсэлгэ үнгэргэхэ байгаа гаэд нүхэр В. Д. Цыренов журналистнуудта "дурадхаа. Удаадахи шухала асуудал гэхэдэ, колхоз, совхозуудые хубилгаха болоно. Һүүлэй 2—3 жэлэй туршада районой ажахынуудай үйлэдбэрийн хэмжээн нилээд доошолоо. Энээнэй шалтагаанние элирүүлхэ, хүдөө ажахые хүргөөхэ шэнэ онол арганууудые оложо, зондо ойлгуулха гэхэ мэтые газетэһээ һайнаар хэхэ хэрэгсэлнүүд үгы гээд тэмдэглэгдээ.

Хүдөөгэй газетэ һэн тула мал ажал хүргөөхэ асуудалда онсо анхарал хандуулха тухай захиргаанай гулваа хэлээ. Зарим ажахынуудта ажалай эмхидхэл тон һула, журам гэжэ үгы болонхой. Тэрэнэлэн ажалша бэрхэ зон тухай бэшэхэ, тэдэнэй ажалай дүй дүршэл харуулха гээшэ газетын тон түрүүшын уялгануудай нэгэн болоно.

Энэ уулзалга дээрэ арадай депутадуудай райсоведэй түрүүлэгшын орлогшо Б. В. Самбуев, «Хурамхаанай галнууд» газетын редактор Г. О. Бадмаев, районой радио-дамжуулгын редактор А. Ч. Цыденов болон бусад үгэ хэлээ.

Ц. ТОГОНОВ.

СОНОСХОЛ

Мартын 26-да үдэшын 6 сагта Хани барисаанай байшангай (урдань Политическэ гэгээрэлэй) бага зал соо (Ербановай гудамжа, 6) буряад лекториин ээлжээтэ, хэшээл болохонь гэжэ «Буряад үнэн» һониной редакци, «Знание» бүлгэм, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соелой эблэл мэдээсэнэ.

Хөөрэлдөөнэй темэ: **«Буряадай хуушан интеллигенци (XVIII—XX зуунай эхинэй Буряадай мэдээжэ ажал ябуулагшад)».**

Түүхын эрдэмэй кандидат Б. Д. ЦИБИКОВ, түүхын эрдэмэй доктор Ш. Б. ЧИМИТДОРЖИЕВ хөөрэлдөө үнгэргэхэ.

Хонидой түл абалга — харюусалгатай хаһа

ҺАНААНАЙ ДЭЭРЭ БАЙХАДА

Хабарай эхеэр халтад гэхэдээл хүйтэн, һалхитай, зүдэрүүшэг байхаяа һанадаг гээшэ. Харин тэрэ үдэр үглөөнһөө хойшо наран урианаар игаажа, үдэ багта жэгтэй дулаахан болоод, харгыгаар хаа хаанагүй уһан, шалбааг бии болоодхибо.

Ута унжагай, шэмэрүүн хүйтэн үбэлэй нюрган дээрэ гаража, хабарай шарай хараһан бүхы амитан гэнтэ һэргэлэн хүхюутэй болоһондол уэгдэнэ. Хуһамаг хорёогой газаагуур үхэр мал үе мүсэеэ тэнилгэжэ, бээ наранда шаран, аажахаанаар хибэдэһээ хибэн зогсоно. Жэжэ хашараг, бурууд мүргэлдэжэ, шалаагаа гарганад. Эндэ тэндэ шубуудай баяртайгаар пишагашалдахань дуулдана.

Доодо-Могсохоной хонишодой үбэлжөөндэ хүрэжэ ерэхэдэмнай, хонидой хорёо соо хэдэн хүбүүд дэгэлээ тайлажархинхайнууд дотор хүүртигээрээ һахы-налаг хүдэлжэ байба. Олон хорёонууд соогуур эдеэлжэ байһан хонидшье дулаанда баһал һэргэлэн эдеэлнэ.

— Одоолшье хабарнай болобо гээшэ гү? Тээсгэнэй ехэл буруулган хүйтэн байжа, мэгдэхээгээ. Бага-сага дулаарха сагыньшье ерээ юм ааб даа, — гэжэ эндэхи ахалагша хонишон, минии хуушанай танил Баяр Бадмаевич Чимитов маһалзажа, магнайнгаа хүлһэ аршасагаан хэлэнэ.

Үбэлжэлгын хэр үнгэргэгдэжэ, хонидой түл түрэсын ямараар абтажа байһан тухай һонирхобоб.

— Мүнөө жэлдэ һанаһаал дээрэ байнабди. Гайтайхан хүйтэн, саһа ехэтэй үбэл болоошье һаань, хонидная хүсэ шадалаар яһала бараг, гарза хоролтогүй ондо орохонь гээшэ ха гэжэ һананабди. Хурьгадшье урда жэлэйхиһээ олон абтаа, — гэжэ тэрэ хөөрэнэ.

Баяр Чимитов наһаар залуушагшье һаа, олон жэлдэ хонин ажалда хүдэлһэн, нилээд дүй дүршэлтэй болоһон хүн юм. Хэдэн жэлдэ жэжэ түлгэ, мүн зуһаг, хурьгалжа байһан голодоһондо гаргагдаһан хүгшэн хонидһоо дан олон хурьгад абтаха гэжэ хүлеэхэнь бэрхэтэй гүб даа, — гэнэ хонишон.

— Үбһэ тэжээлнай шанартай һайн байжа, үбэлжэлгэшье, түл түрэсэ абалгашье яһала урагшатай ябана гээшэ, — гэжэ Дарима Чимитдоржиевна нүхэрынь нэмэнэ.

Нээрээшье, хуһамаг, хорёо соогуурнь ногоон зандаа гэхээр хүхэ үбһэн обоо-хүбөө харагдана. Ехэ хоорбо соо адхаатай ногооной гурил, үйрүүлэгдэһэн талха тарианай зүйл баһал бии.

— Хонидой түлэг хурьгалжа байхада тадээндэ үбһэ, һолоомо татангүй үгэнэбди. Бүхэли үбэлдөө хонин бүхэндэ үдэрэй 400 грамм талха тарианай зүйл эдюулэгдэнэ. Могсохоной голой эгээл һайхан гэжэ һанаһан нэгэ һүри үбһэеэ хабарай хагсуудда эхэ хонид, хурьгадта эдюулхээр үлөөнхэйбди. Юрэдөөл, бараг һайн ондо орохо аабзабди гээд һанагдана, — гэжэ Баяр Бадмаевич хэлэнэ.

Энэ отарада ахалагша хонишовой Оюуна басаганиинь, мүн Базар Санжижапов гэжэ залуу хүбүүн хурьга абалсана. Байра соо дулаахан, хуурай. Хурьгадынь томо, жэжээрээ олон ондоо таһалганууд соо байлгагдана. Ногооной гурил, һайхан үбһэн гэхэ мэтэ тэдээндэ эдюулхэ юумэн бии.

Гансашье энэ бригадада бэшэ, Могсохоной совхозой (ажахы даб дээрэ энэл нэрээрээ ябана, нигээд тарианадай ажахынуудай ассоциаци болохо юм) бусадшье хонишодой үбэлжөөнүүдтэ ябахада, али бүхы талаараа орёо бэрхэтэй, хамаг юумэнэй хомор, хэлэшэгүй үнэтэй боложо байһан сагта хүдэлжэ байбашье, хүнүүд урма зоригоо мохоогүй, хүсэл эрмэлзэлээ һуладхаагүй ажаллана гэхээр. Олон табан гомдол муулар хэлэхэ хүн үгы. Тэдэнэр тохёолдоһон байдалые ойлгоно, һэшхэлээрээ тэбшэнэ гээшэ ааб даа.

Нүгөө талаһаа ажахын хүтэлбэрилэгшэд, нютагай захиргаанай зургаан бии байһан арга боломжын зэргээр хүн зондоо, илангаяа малшадтаа эдеэ хоолой зүйл эндэ тэндэһээ оложо асарха, бараг сэнгээр худалдаха, хангаха гэжэ яһала оролдоно.

М. НАМЖИЛОВ.
Хэжэнгын район.

ИТАР—ТАСС-ай мэдээсэл

ТОГТООЛ АБТАА

МОСКВА. «Политическэ шалтагаар сүлэгдэһэн хүнүүдые сагааруулха тухай» РСФСР-эй Хуулитай зохилдуулан, сагааруулагдаһан хүнүүдтэ нэмэлтэ мүнгэ түлэхэ ба хүнгэлэлтэ олгохо гурим тухай тогтоол Россин Федерацийн правительство баталан абаа.

Хэрэгтэй бүхы документнүүдые болон мэдүүлгэ барилһанһаань хойшо 10 үдэрэй туршада нэмэлтэ түлбэрийн хэмжээн тодорхойлогдохо ёнотой гээд тогтоол дотор хэлэгдэнэ. Хүн зониие социальна талаарнь хамгаалха зургаан эрхэеэ хаһагдаад байһан һара бүхэнэйнь түлөө 180 түхэриг, гэбэшье бүхыдөө 25 мянган түхэригнөө ехэ бэшэ түлбэри тодорхойлхо байна. 8300 түхэриг хүрэтэр хэмжээнэй түлбэри нэгэ удаа почтоор эльгээгдэхэ. Харин үлэһэн мүнгэниинь гурбан жэлнээ ехэ бэшэ саг соо һара бүри адли хэмжээгээр эльгээгдэжэ байха.

Хүн зониие социальна талаарнь хамгаалха зургаанай даабаряар гүрэнэй пенси түлэдэг гурим баримталагдаха болоно.

РОССИТАЙ ХЭЛСЭЭ БАТАЛХА

КАЗАНЬ. Татарстанай гүрэнэй бүрин эрхэтэ байдал тухай үнгэрэгшэ субботодо үнгэргэгдэһэн референдумэй дүнгүүд республика дотор ажаһуудаг арадуудай хэдэн зуун жэл соо батажаһан хани нүхэсэлые тэрэ зандань үлөөхэ арга олгохо гээд Татарстанай Президент Минтимер Шаймиев тоолоно.

Дуугаа үгэхэ эрхэтэй республикын бүхы эрхэтэдэй 81,6 процентынь уридшалан тоолоһоной ёноор, референдумдэ хабаадаа. Тэдэнэй 61,4 процентынь бүрин эрхэтэ Татарстанай түлөө дуугаа үгэһэн байна.

Арадай дундаһаа эрхэ түлөөлэгшэдые бэе бэедээ эльгээжэ, Росситай хэлсээ баталха гээшэ манай эгээн дүтын политическэ зорилго мүн гээд М. Шаймиев пресс-конференци дээрэ тэмдэглэбэ. Апрелиин эхеэр болохоео байһан Россин арадай депутадуудай съездын урда тээ энээн тухай хөөрэлдэхэ арга бии. Энэ хэлсээн дотор политическэ болон экономическа асуудалнуудһаа гадуур Татарстанай улаасоорондын холбоной асуудалнууд хараалагдаха юм.

ФЕДЕРАТИВНА ХЭЛСЭЭН УРИДШАЛАН БАТАЛАГДАБА

МОСКВА. Россин Сагаан байшан соо мартын 23-да Россин Федерацийн бүридэлдэ ородог автономито областьнуудай ба автономито округуудай зургаануудай болон гүрэнэй засагай федеральна зургаануудай хоорондо эрхэ түлөөлэлгээ хубаарилан хизаарлаха тухай хэлсээн уридшалан баталагдаба. Тиигэжэ федеративна хэлсээндэ гараа табилгын урда тээхи бэлэдхэлэй хүдэлмэри дүүргэгдэбэ.

Хэлсээн дотор автономито округуудай онсо эрхэнүүдэй тоологдоогүй байбашье, эдэ эрхэ түлөөлэлгэнүүдынь «таарамжатай округуудай дурадхалаар Россин Федерацийн Верховно Соведэй баталан абаһан автономито зарим округууд тухай Россин Федерацийн хуулинуудаар тодорхойлогдохо» ёнотой гээд заагдана. Россин бүридэлдэ ородог автономито область болон автономито округууд уласоорондын ба гадаадын экономическа холбоонуудта, хизаар, область, Россин Федерацийн бүридэлдэ ородог республика, автономито область болон автономито округуудтай баталагдаха хэлсээнүүдтэ бээ даавад хабаадаха эрхэтэй.

Дэлгүүр: социальна хамгаалгын асуудалнууд

СЭМҮҮН САГТА ЯДАРУУ ЗОНДО ТУҺАЛХА

Мэнэй Зэдын райондо шэнэ албанай байгуулагдахада, тусхай фонд бүридхэгдэжэ, счет нээгдэнэн байна. Таhагай хэхэ хүдэлмэриин программые зохёон табилгада олон хүн хабаадаа. Онсолбол, районой захиргаанай гулваагай орлогшо, түбэй больницын ахамад врач, финансын таhагые даагша, военком, инвалидуудай бүлгэмэй, дайнай ба ажалай ветерануудай советэй түрүүлэгшэнэр, ажалаар хангалгын түбэй директор, райсоветэй депутатска бүлэгэй түрүүлэгшэ, бусадшье бүридэлдэнь орохон байна.

Списогүүдые табилгаhаа түрүүлэн эхилээ hэмди. Жэшээлбэл, 342 түхэригhөө доошо пенси абадаг пенсионернүүд — эдэмнай 38 хүн. Эдэнэртэ 134.363 түхэриг нэмэлтэ түлбэри хэрэгтэй гэжэ тоологдоо. Социальна туhаламжада хүртэхэ ёнотой инвалидууд—661, ганса бээ, мүн үхибүүдhээ амяараа ажаhуудаг пенсионернүүд — 241, багаар хангагдаг бүлэ—400 айл гээд, нэгыеньшье алигүй, хуу хараада абааб.

Ганса бээ эхэнүүд, олон үнэгүүтэй айлнууд онсо анхаралда абтаа.

Гэхэhээ гадна түлеэ залhаар дуталдаhан, гурил, мяха үгэжэ туhалмаар айлнууд мүн лэ нилээн олон юм. Илэнгаяа ядаhан зондо, нарайлха эхэнэрнүүдтэ, үхибүүгээ хүхэнэйнгөө hүөөр хооллуулжа байhан эхэнүүдтэ эдеэ хоолой өөрилнүүдээр хангалгые хүнгэдхэхэ, хоол бариха тусхай пункт нээхэ гэhэн шиндхэбэри абтаhан байна.

Ажахынуудай, бага, томо предприятинуудай, эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд хажуу тээ байгаагүй, программа зохёон табилгада хабаадалсаа юм.

«Хүн зониие социальна талаhаань хамгаалха хэмжээнүүд тухай» тогтоол районой захиргаанай гулваа баталан абаhан байна. Эндэhээ үндэhэлэн, хүүгэдэй саадуудта—6 миллион, hургуулинуудта—8 миллион түхэригэй нэмэлтэ түлбэри үгтэбэ гэхэ гуалин hурагшадай, багашуулай эдеэ хоолой 50 процентые манай албан бээ дээрээ даажа абаба. Энэмнай түбэй ёноор hомологдохо юм.

Саашань гэхэдэ, район соо мүнөө дээрээ 400 гаран хүн үдэрэй нэгэ дахин түлөөhэгүй халуун хоолоор хангагдана. Мүнөө дээрээ 20 мянган түхэригэй талон тараагдажа үгтэнхэй. Дэрэстэйдэ ветерануудай байшан нээгдээ. 5 хүн мүнөө дээрээ энэ байшангай тэдхэмжэлэ ороо. Пенсээ өөhэдөө абаад байха юм. Манай социальна туhаламжын хүдэлмэрилэгшэ эдэнэй хойнohоо харуулhалха, тэдхэхэ уялгатай. Гэрэй, түлишын, эльшэ хүсэнэй түлөө эдэнэр мүнгэ түлэхэгүй, сугтаа эбтэй, аятай байгаал hаань, болохо. Хэд бэ гэбэл, Д. Л. Лубсанов, Н. Р. Буянтуева, Д. Н. Чойдонова, С. Ж. Бадмаева, К. Н. Зарубина гэгшэд мүн. Энэ хүндэ сагта гансал бээ зон үлдэжэ, дааража байhагүй, нэгэ айл мэтэ ажаhууха арга тэдэнэртэ олгоно ха юм бибди. Борьёогой совхозой гостиницые ветерануудай байшан болгохо дурадхал ороо hэн. Гурбан хүгшэд зүбшөөлөө үгэнхэй, үшөөл саашаа дуратайшуул олдохо аабза.

Социальна туhаламжын гурбан отделенитэйбди. 60 хүдэлмэрилэгшэднай 250 хүниие гэр гэртэнь хангана. Хуушаhан аад, hайн зандаа хубсаhан айлнуудhаа суглуулагдажа, үгытэй ядуу зондо хубаагдана.

Хэрбээ нэгэ хүн үдэрэй халуун хоол барихадаа, 20 түхэриг гаргадаг hаа, үдэр соо 400 хүндэ 8 мянган, hара соо—240 мянган, жэл соо—3 миллион түхэригтэ болохо байна.

Ядаруу зоной түлеэ залhа абахадань туhалха, нэмэлтэ мүнгэ үгэхэбди. Нэгэ машина түлеэ мүнөө 2 мянган түхэригтэ болоо ха юм.

Гүрэнэй зүгhөө hомологдohон мүнгэн эдэ бүгэдэдэ ялшье хүрэхэгүй байгаа. Тиихэдэнь яалтайб? Нютагай бюджедтэ үмсэлэлгэhөө ороhон мүнгэнhөө, бюджедhээ гадуур фонддо экономико тогтонижоруулха зорилгоор ороhон олзohоо, мүн нигүүлэсхы сэдьхэлэй туhаламжа, тэдхэмжэhээ хубита—эдэ бүгэдэ социальна хамгаалгада орохо, фонд бүридхэлгэдэ нэмэри болохо ёнотой гээд hанагдана.

Социальна туhаламжын хүдэлмэрилэгшэ бүхэн 4 хүниие даажа абанхай. Тиин магазинhаа эдеэ хоолынь, паёгынь худалдажа абажа үгэхэ, hурагшадые эмхидхэжэ, түлеэ залhыень хахалжа оруулха, үбшэлөө hаань, эм домоор хангаха, харуулhалха гэхэ мэтэ уялгатай. Hара бүри эдэнэр тоосодог, гурбан отделениие даагшанар ажалыень шалгажа, хинажа үзэдэг юм.

Пенсионно таhагтамнай 5 эхэнэр хүдэлнэ. Район дотор 5 мянган пенсионер тоологдоно, бүхыдөө 8 мянган элдэб янзын пособи хубаарилан бэшэгдэхэ ёнотой гэбэл, ажалынь аргагүй ехэ гэжэ ойлгохоор байна.

Туhаламжа илангаяа хүлеэжэ байhан зониие нютагай Советүүд элирүүлэн тодорхойлдог. Иимэ хүнүүд Петропавловка, Зэдэ, Тори hууринуудта илангаяа олон. Жэлэй hүүл багаар 350 хүндэ саг үргэлжын социальна харуулhан хэрэгтэй байха гэжэ үридлан хараалмаар. Зарим хүдэлмэрилэгшэдөө нэрлэе. Торидо М. А. Филиппова, Н. Г. Хороших, Петропавловка hууринда Л. Г. Смородникова, М. А. Тугаринова, Зэдэ hууринда—Т. А. Зайцева, Үшөөтэйдэ—Ц-Д. Б. Будажапова гэгшэдые нэрлэмээр. Дээдэ-Бургалтайда Д. Ц. Ухинова хоёр хүгшэдые —Д.-Х. Б. Баиновае, Ц.-Х. Х. Цыбиковае харуулhалан туhална. Энээнhээ гадна колхоз, совхозууд хүгшэдые миин орхидоггүй. Мүнөө колхозуудай таража, элдэб ассоциацинуудай бүрилдэхэдэ, хайшаншье гэбэл, үлгэ-hалга зоноо харалсаха аргала бэдэрхэ аабза.

Манай таhагта хүн зон элдэб асуудалтайгаар хандадаг. Жэшээлбэл, ямар хүнүүд паёгуудта хүртэдэг юм гэжэ ехэ hонирходог. Ондо оцдоо 14 бүлэ[illegible] гээд тододхоё. Эхэ-ге[illegible]уud, 1-дэхи группын инва[illegible]идууд, сахарна диабедээр үбшэлдэг зон, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай инвалидууд гэхэ мэтэ. Социалис Ажалай 4 Герой, 581 дайнда хабаадагшад, 250 ганса бээ хүгшэд, граждан дайнда хабаадаhан 3 хүн райондомнай бии. «Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ шэн габьяата ажалай түлөө» медалиэр 770 хүн шагнагданхай. Эдэнэр мүн лэ паёгуудта хүртэхэ эрхэтэй.

Ажахынуудай, эмхи зургаануудай, таряашанай ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ, олзын хэрэг эрхилэгшэдтэ тусхай хандалга ойлгонно газетэдэ толилуулаа hэмди. Олзо ологшод ямаршье сагта ядажа байhан зон нүхэдтөө туhалдаг заншалтай.

Зэдын сбербанкын отделенидэ (Петропавловка hуурин) 204 гэhэн номертой счет нээгдэнхэй. Энэ счёдто мүнгэ зөөри оруулбал, сэмүүн зэбүүн сагта сэдьхэлэй hайхан шэнжэеэ элирхэйлhэн ябадал болохо ха юм.

Ф. ЦЫДЕМПИЛОВ,
Зэдын районой хүн зониие социальна талаhаа хамгаалха таhагые даагша.

Ниитын

СААШАДАА ЯАЖА АЖАМИДАРХАБ?

(«ЗНАН МЭЙ РЕ СКА ЭМХ ТО-hУНГА ФЕРЕНЦ ДЭГЛЭЛ

ЛЕКТОРНҮҮДЭЙ БҮЛГЭМ ХЭРЭГТЭЙ ГҮ?

Дэлгүүрэй харилсаануудта шэлжэл оролгыи үе сагта олохон ниитын эмхинүүдэй урда саашадаа яагаад ажамидархаб гэhэн асуудал тобойсо табигдаад байна. Тэдэнэй тоодо «Знание» бүлгэмые нэрлэлтэй. Тус бүлгэмэй республиканска эмхиин тоссоото hунгалтын XIX конференци дээрэ энэ асуудалай тон хурсаар табигдаханиинь гайхалгүй.

Тоосоото элидхэл соогоо тус эмхиин түрүүлэгшэ Г. Д. Басаев иимэ тоо, баримтануудые дуулгаба. Хэрбээ 1990 ондо «Знание» бүлгэмэй республиканска эмхиин лекторнүүд бүхыдөө 22 мянган лекци уншаhан hаа, үнгэрhэн 1991 ондо оройдоо 6 мянга шахуу лекци уншагдаhан байха юм. Нигэжэ хараалгдаhан түсэбүүдэй дүүргээгүйhөө уламжалан, тус эмхи мүнөө үедэ тон шахардуу байдалда ороhохой. Хэлсээнэй (контрактна) гуримаар хоёрдохи жэлээ хүдэлжэ байhан тус эмхи дэлгүүрэй оршон байдалда тон ехэ бэрхэшээлнүүдтэй ушараа гэжэ элидхэлшэ тэмдэглэбэ. Нэн түрүүн, үнгэрhэн жэлдэ тус эмхитэй хэлсээнүүдые баталhан предприяти, ажахы болон албан зургаанууд мүнгэгүйбди гэжэ шалтагаалаад, хэлсээгээ болюулна. Хотын дээдэ hургуулинууд өөhэдөө өөhэдыгөө хангаха аргатайбди гээд, манай лекциинүүдhээ арсана гэжэ Г. Д. Басаев онсолбо. Нимэ байдалда ороходоо, референтнүүдэй, секретарьнарай тоо үсөөрүүлхэ баатай бологдоо. Лекторнүүдэй тоо эрид үсөөрөө, мүнөө үедэ эгээн эдэбхитэй хүнүүд лэ үлөө. Имагтал КПСС-эй үгы хэгдэhэн ушаhаа уламжалан, «Знание» бүлгэмэй hандарал эхилээ гэжэ элидхэлшэ тодорхойлбо. 1991 оной август соо социализмhаа арсажа, түүхэтэ замдаа гэдэргээ алхам хээбди гэжэ Г. Д. Басаев онсолоо.

Тус эмхиин саашадаа ажамидарха арга тухай асуудал дээрэ элидхэлшэ тогтобо. Лекторнүүдэй хүдэлмэридэ тэдхэмжэ үзүүлхэ, туhалха аргатай хүнүүдые, предприяти болон эмхи зургаануудые, ажахынуудые олохо шухала. Бүлгэмэй шата шатын эмхинүүд мүнгэ ологдохо hураха, элдэб бага предприятинуудтай, фирмэнүүдтэй хэлсээ баталжа, хамтын предприяти эмхидхэхэ ёнотой.

Эмхиин правленин президиумэй гэшүүн Л. Р. Бартунаевай ажал хэрэгые элидхэлшэ эрид шүүмжэлбэ. Элидхэлшын хэлэhэнэй ёноор Л. Р. Бартунаев президиумэй нюрганда, нюусаар «Айсберг» гэhэн кооперативтай хэлсээ баталаад, тус эмхиин гэшүүдэй амардаг «Байкал» пансионадые тэдээндэ үгэжэрхёо. Энэ хэрэгэй түлөө тус кооператив эмхиин кассада 200 мянган түхэриг дамжуулаа юм ха. Иигээд байбал, бүхы лекторнүүдэй амардаг байhан ори ганса пансионат ондоо эзэтэй болохонь гэжэ Г. Д. Басаев хэлэбэ.

Иигэжэ эмхиин правленин түрүүлэгшэ шаг шуурата арсалдаанай эхи табижархиба. Удаа дараалан үгэ хэлэhэн тус эмхиин правленин ревизионно комиссиин түрүүлэгшэ С. А. Византийский «гал дээрэ тоhо адхаба». «Дээрэ дурдагдаhан «Айсберг» кооперативта» Л. Р. Бартунаев 7,5 мянгаар хуушарhан УАЗ түхэлэй машина худалдаа. Харин мүнөө үедэ нимэ машина 70 мянгата болонхой. Энэ хэрэгые сүүдгэ дамжуулжа, 63 мянгаяа тэхэрюулхэ аргатайт гэжэ юристнүүд гэршэлнэ. Л. Р. Бартунаевай ажал хэрэгтэ үнэн зүб сэгнэлтэ үгэхэ саг ерээ!» гэжэ С. А. Византийский шангарба.

Одоо ехэ шаг шуулганай дэбэрхэнээ урид Г. Д. Басаев суглаае болохо тэешэнь, бүтэмжэтэй зам руу хүтэлжэ, элидхэл зүбшэн хэлсэлгэ эхилбэ. Үгэ хэлэhэн хүнүүд «Знание» бүлгэм юрэнхыдөө хэрэгтэй гээшэ гү гэhэн асуудалда харюу бэдэрбэ. Жэшээнь, В. И. Лапшин мүнөө нимэ үймөтэй, хүлгөөтэй үе сагта «Знание» бүлгэмые үгы хэжэрхибэлнай, hайн дураараа, үнэн зүрхэнhөө хүнүүдтэй эрдэм мэдэсэрээ, сэдьхэл бодолоороо хубаалдадаг, баримтатай, абьяас шуналтай үгөөрөө хүн зониие элсүүлдэг, эдэбхижүүлдэг hүүлшын хүсэн үгы болгогдохо гэжэ тодорхойлбо. Тиимэhээ эмхиеэ бүтэн үлөөхэ, харин бүридэлыень hэльбэн шэнэдхэхэ хэрэгтэй, Бүлгэм бэшэ, харин «эрдэм, мэдээсэлнүүдые ойлгуулан, тараaха талаар ассоциаци» гэхэ мэтын шэнэ нэрэ үгэхэдэ яахаб гэhэн дурадхал В. И. Лапшин оруулба.

Удаа дараалан үгэ абаhан В. В. Заикина, Д. Д. Очиров, Н. И. Токарева, Б-М. Б. Балданов, Е. С. Божедомов, В. В. Мантатов гэгшэд мүн лэ «Знание» бүлгэм хэрэгтэй, ганса ажал хэрэгээ эрид шэнэлхэ, эмхиин байгуулалтые шэнэ ёноор бүридхэхэ, хүдэлмэридөө шэнэ онол арганнуудые зоригтойгоор хэрэглэхэ тухай hанамжануудаараа хубаалдажа, бүтэмжэтэй, тодорхой хөөрэлдөө үүсхэбэ. Жэшээнь, Б-М. Б. Балданов республикын экономикодо, ниитын hалбаринуудта бии болohон шэнэ бүридэлнүүдтэй холбоо, хэлсээ баталжа, тэдэнэрые лекторнүүдэй ассоциациин акционернүүд болгохо хэрэгтэй гэжэ дурадхаба. Шэнээр hунгагдаhан правлени шэнэ ассоциациин устав тэрэнэй хүдэлмэриин гурим, гол онол арганнуудые тодорхойлоод, спонсорнуудгү, али акционернүүдые хабаадуулжа, саашанхи байра байдалаа зүбшэн хэлсэхэ ёнотой.

«Знание» бүлгэмэй Зэдын районно эмхиин правленин харюусалгата секретарь Н. И. Токарева үгэ абажа; — «Борьёогой совхозhоо бэшэ районой ажахынууд булта гарзада оронхой, тиимэhээ тэдэнэр баталhан 20 мянган түхэриг хэлсээнүүдhээ арсаа. Ниислэл хотоhоо ерэhэн лекторнүүдтэ түлэхэ мүнгэгүйбди. Харин би өөрөө байгша оной эхинhээ нэгэшье түхэриг салин абаагүй байнаб. Иимэ туйлдаа хүрэhэн районно эмхинүүд яагаад амидарха болоноб?»— гэжэ мэдүүлээд, хүдөөгэй лекторнүүдэй эмхиин шахардуу байдал дээрэ тогтобо.

ХОЕР ОНДОО ХАНДАСА, ХОЁР ХАРАА БОДОЛ

Иимэ шахардуу байдалhаа яагаад гарахаб гэhэн асуудалаар зүблөөндэ хабаадагшадай хоёр ондоо хараа бодолтой, хоёр ондоо хандасатай байhаниинь тобойсо элирбэ. Нэгэдэхинь хадаа, хуушан гэхэ юм гү, али заншалта хандаса болоно. Нүгөө хараа бодолынь гэхэдэ, хуушан «Знание» бүлгэмэй бүрилдэхэ арсажа, [illegible] дай ассоц[illegible] гэhэн уд[illegible] гүүрэй х[illegible]жэн ороо[illegible]нэй ухаа[illegible]тэй бодол[illegible]лаар Зүг[illegible]логическа[illegible]гэдэ бии [illegible]циум» гэ[illegible]тини (хүг[illegible] Н. А. [illegible]шэл hо[illegible]дондо зү[illegible]торнүүдэ[illegible]ти хахад[illegible]мянган т[illegible]дые бата[illegible]жалтатайб[illegible]ха юм.

Бага [illegible] ассоциаци[illegible] хүнгэлэлт[illegible]ажалаа [illegible]жэ дурд[illegible] Энэ[illegible] ухаан б[illegible]бизнес [illegible] дунд[illegible] зэргэтэй. [illegible] публикыь[illegible]м. Х[illegible] предприя[illegible] У-гай[illegible]бын комб[illegible]мэ ассоц[illegible]мүнгэ hо[illegible]жа байн[illegible]дол бари[illegible]лээ. Энэ[illegible]ша Л. Р. [illegible]үедэ л[illegible]мэрние [illegible]ямар ар[illegible]шадаа [illegible]өөрын [illegible]hаhаа м[illegible]

— 8 [illegible]хиин п[illegible]шын орд[illegible]экономи[illegible]далнуудд[illegible]тай болг[illegible]республи[illegible]мянган [illegible]hан юм. [illegible]лекторнү[illegible]болоходо[illegible]зүгhөө [illegible]үгтөө h[illegible]шэнэ [illegible]дээд, а[illegible]бүтээсэт[illegible]Үрид эн[illegible]секрета[illegible]салин а[illegible]гуримаар[illegible]нэй hүү[illegible]риг гар[illegible]гын «А[illegible]тай хэл[illegible]нернүүд[illegible]үри ш[illegible]Тус коо[illegible]нэй ас[illegible]тор ажа[illegible]байhанаа[illegible]ган түхэ[illegible]мүнөө ү[illegible]мянган [illegible]Хуушан [illegible]хижо, а[illegible]хо томо[illegible]кооперат[illegible]элсүүлхэ[illegible]гүй hаа[illegible]шада [illegible]манай [illegible]лаха,—[illegible]наев т[illegible]

Ута [illegible]нэй түг[illegible]шэнэ п[illegible]hунгажа[illegible]бүридэл[illegible]билгаха[illegible]шэнэлэл[illegible]раа эр[illegible]хойлхы[illegible]ба. Ою[illegible]нигүүлэ[illegible]лаар т[illegible]үүргэтэй[illegible]hалангу[illegible]дэн, а[illegible]гэжэ н[illegible]

Промышленностиин шэнжэлэл

ҮЙЛЭДБЭРИИН ДООШОЛОГО ХЭЗЭЭ БОЛИХОБ

Республикын промышленна предприятинууд, барилгын эмхинүүд байгша оной эхинhээ хамаг түүхэй эд, материалнуудые hула табигдаhан сэнгүүдээр худалдан абажа эхилээ. Теэд нимэ эрхэ байдалдашье гүйсэд хүрэхэ эд материалнуудаар хангагданагүй. Иимэ байдалай ушар шалтагаан эли ааб даа. Юуб гэхэдэ, hүүлэй жэлнүүдтэ орон дотор предприятинуудай, нютагуудай хоорондо ажахын заншалта харилсаанууд таhалагдажа, хаа-хаанагүй үйлэдбэриин хэмжээн доошолоо. Хүсэд бэхижээгүй, hаял тогтожо байhан дэлгүүрэй харилсаанай эдэ бүгэдые түргэнөөр гуримшуулжа шадахагүй байhаниинь эли. Дулдыданги бэшэ Гүрэнүүдэй Хамтаралда ородог оронуудта шиидхэгдээгүй политическэ асуудалнууд эндэ ехэ нүлөө үзүүлнэ гээшэ. Республикын Верховно Советдэй үзэмжэдэ табигдаха Россин Федераци Буряадай ССР хоёрой хоорондохи экономическа харилсаа холбоон тухай хэлсээнэй проектые хоёр талын баталан абахада, республикын промышленностьда нимэ байдалhаа гараха арга боломжонууд олгогдохо бээ гэжэ найдахаар.

Байгша оной хоёр hарын туршадахи хүдэлмэриин дүнгүүдые харахада, республикын промышленность хүндэ байдалда оронхой гэжэ бүри элирнэ. Продукци худалдаха хэлсээ баталhан предприятинууд энэ хугасаа соо 94 миллион 471 мянган түхэригэй продукци хэрэгтэгшэдтэ дутуу эльгээгээ. Эгээл ехэ хубинь гэхэ гү, али 77090 мянган түхэригэй продукци «Забайкаллес» концерн дутуу эльгээhэн байна. Хяагтын плавико-шпадай уурхай, Тимлюйн асбоцементнэ зүйлнүүдэй завод, «Бурятстройматериалы», «Буржелезобетон» нэгэдэл болон бусад предприятинууд тэдэнэй тоодо оролсоно. Гэбэшье зарим завод, фабрикануудта үсөөн хүнэй дүүргэхээр даабаринь үгтөөгүй байбал, тэдэнэй тоо бүришье олон байха hэн. Жэшээлхэдэ, Улаан-Удын гадар трикотаж хубсаhанай фабрикада эгээл иимэ даабари үгтэнхэй. Тиимэhээ хүдэлмэришэдэйнгөө тоо зарим тэдыгээр хороохо баатай болоо. Республикын район районуудаар абажа үзэбэл, промышленна олон предприятинуудтай районууд баталhан хэлсээнэй ёноор продукци худалдаха даабариаа дүүргэжэ шадаагүй. Жэшээлхэдэ, Железнодорожно район 1943 мянган түхэригэй, Октябрьска—1250, Загарайн—52076, Хяагтын—2015, Прибайкалиин—7500, Муйскын—4500, Кабанскын—3342, Хэжэнгын—6176, Гусиноозерск, Северобайкальск хотонууд түс тустаа 4314, 6500 мянган түхэригэй продукци хэрэглэгшэдтэ дутуу эльгээгээ бшуу.

Республикын предприятинуудта хоёр hарын туршада продукциин хэмжээнэй ургалта туйлагдаа гээшэ гү? Статистикын талаар Буряадай ССР-эй комитедэй согсолhон тоо, мэдээнүүдэй ёноор, мүнөө хэрэглэгдэжэ байhан үнэ сэнгүүдээр тоолоходо, республика дотор абтаhан мүнгэнэй хэмжээн 8,1 дахин ургаа. Гэбэшье үнгэрэгшэ жэлэй энэ үеын сэнгүүдээр зэргэсүүлхэдэ, 95,7 процент болоно. Эдэ бүгэдэ тоонууд предприятинуудай эрьесын налоггүйгөөр үгтэнэ. Олонхи предприятинууд үнгэрэгшэ жэлэй энэ хугасаа соо туйлаhан дүнгүүдээ туйлажа шадаагүй. Үнгэрэгшэ жэлэй энэ үеынхидэ орходсо, «Бурятзолото» предприяти, рельс гагналгын 32-дохи поезд, Селенгинскын целлюлозно-картоной комбинат, шэлэй завод, Загарайн карьероуправлени, нарин сэмбын комбинат болон бусад предприятинууд ехэ продукци гаргажа шадаа. Үнгэрэгшэ жэлдэ нөөсэлhэн түүхэй эд, материалнуудаа хэрэглэн, ажахын харилсаануудые тогтоожо, хэрэгтэй юумэнүүдээр хангагдажа, үндэр дүнгүүдые туйлаа ха юм.

Түүхэй эдээр, материалнуудаар муугаар хангагдажа байхадаа, предприятинуудай нэгэ жэгдэ хүдэлхэ арга олдоногүй. Жэшээлхэдэ, «Электромашина» завод hарын түрүүшын хоёр долоон хоног соо бүхы электродвигателиин 12,2 процент гаргаа hаа, дүрбэдэхи долоон хоног соо 54,9 процентыень үйлэдбэрилhэн байна. «Бурятстройматериалы» нэгэдэл гурбадахи неделидэ бүхы хирпнисын 8,4 процент гаргаhан hаа, дүрбэдэхидэнь 40 процент үйлэдбэрилөө. Бүхы шахуу предприятинуудта hарын түрүүшын хоёр недели соо 20 гаран процент продукци үйлэдбэрилэгдэнэ. Тиин hарын эсэстэ ехэнхи продукцинь гаргагдана бшуу.

Промышленна продукциин гол шухала зүйлнүүдые үйлэдбэрилгые абаад харахада, байгша оной хоёр hарын туршада ниитэ хэрэглэмжын электростанцинууд 871 миллион киловатт-час электрын эльшэ хүсэ үйлэдбэрилhэн, 760 мянган тонно шулуун нүүрhэн малтагдаhан, 2385 тонно булад хайлуулагдаhан, 1702 электродвигатель, 30018 мянган түхэригэй автоматизациин приборнууд, тэрэнэй запас хэрэгсэлнүүд, 35572 мянган түхэригэй мал ажалай машина, наг шэбхэ гаргадаг 530 транспортер, тракторай 2387 прицеп бүтээгдhэн, 588,9 мянган кубометр модон ойhоо зөөгдhэн 108,6 мянган кубометр хюрөөдэмэл материал, зомгоолоор хэгдэдэг 10,8 мянган кубометр хабтагай, 927 тонно целлюлозо, 21067 тонно картон, 94,8 мянган тонно клинкер, 99,2 мянган тонно цемент, 11,2 миллион хирпиисэ, 26,8 мянган кубометр түмэр-бетон хэрэгсэлнүүд, 46,8 миллион шифер, 2651 мянган дүрбэлжэн метр барилгын шэл, 2622 мянган дүрбэлжэн метр сонхын шэл үйлэдбэрилэгдhэн, 489 мянган дүрбэлжэн метр бүд нэхэгдhэн, 826 мянган трикотажна зүнлнүүд гаргагдаhан байна.

hүүлэй жэлнүүдтэ республикын зарим предприятинууд арендhэ подрядай гуримаар хүдэлжэ эхилээ.

Редакциин социально экономическа таhаг.

*** Үнэгэтэйн совхоз — Совет-хитад хамтын предприяти болгогдожо hаядаа хубилгагдахань. * Эндэ Хитадай Арадай Республикын түлөөлэгшэд овощ ургуулхынгаа хажуугаар жэлдээ 100 мянган зүйлэй трикотажна хубсаhануудые, 1300 паар спортивна гуталнуудые оёжо, худалдаанда гаргаха юм.**

Дэлгүүр: ажамидарха арга бэдэрхэ

ХОЛЫН ХАРААТАЙГААР ХҮДЭЛХЭНЬ

Манай ябаhан үдэр тус совхозой директор Г. В. Пруидзетай уулзажа хөөрэлдэхэ гээшэ ехэл хүшэрхэн байшаба. Юуб гэхэдэ, тэрэ үдэр Хитадай Арадай Республикын Үбэр Монголой эрдэм болон техникэ хүгжөөхэ талаар нэгэдэлэй генеральна директорэй орлогшо профессор Ли Сижу ерэhэн байжа, хоёр талын контракт-хэлсээ баталаа бшуу. Үдын забhарлалай үедэ hамбаашалан, энэ контрактын гол талыень хөөрэжэ үгэхыень Геннадий Варламовича хандабабди.

— Совет-хитад хамтын предприяти байгуулха талаар тусхай документ бэлдээд. Москва ошожо hаяхан ерэбэб, Россин правительство манай hанал бодолые зүбөөр ойлгожо, абаашаhан документыемнай түргэхэн саг соо шиидхэжэ үгөө. Иигэжэ манай совхоз ойрын үдэрнүүдтэ Үнэгэтэйн хамтын предприяти болгогдожо хубилгагдахань гээшэ. Бидэ иимэ предприяти болоходоошье, совхоз байхадаа хэжэ ябаhан ажалаа тэрэ зандань эрхилхэ ёнотойбди. Гансал контрактынгаа ёноор Хитадай хүдэлмэрилэгшэд манда ерэжэ, бага-сага овощ ургуулха, трикотажна хубсаhануудые, спортивна гуталнуудые оёжо үгэхэ, Улаан-Үдэ хотодо хамтын предприятиhаа ресторан, магазин гэхэ мэтые нээхэ гэжэ хэлсээбди. Бидэ өөhэдынгөө талаhаа аха дүү Хитад орондо техникэ, машина, запас хэрэгсэлнүүдые, барилгын модо, минеральна үтэгжүүлгэ, мүн бусадшье зүйлнүүдые эльгээхэ хүсэлэнтэйбди—гэжэ нүхэр Пруидзе хөөрэжэ үгэбэ.

Энэ ажахы нёдондо жэлhээ хойшо Хитадай Арадай Республикатай нягта холбоо байгууланхай юм. 1991 ондо тэндэhээ зургаан зуугаад шахуу хүн ерэжэ, 500 гектарта огородой эдеэ ургуулаа hэн. Совхозой директор тэдэнэрэй хэды шэнээн мүнгэнэй продукци үйлэдбэрилhыень, коммерческэ нюуса гээд хэлэжэ манда үгэбэгүй. Мүнөө жэлдэ ажахын полинууд дээрэ хитадай 350 хүдэлмэришэд хүдэлхэ байна. Эдэнэр 359 гектар газар дээрэ, мүн 4500 дүрбэлжэн метр теплицэ соо огородой 14 зүйлэй продукци үйлэдбэрилхэ юм. Тэрээнhээ гадуур Үнэгэтэйн совхоз нёдондо жэлдэ саадай болон алим жэмэсэй мододые — вишни, яблони, шасаргана, сливэ гэхэ мэтые яhала ехэхэн талмай дээрэ тариhан байна. Байгша ондо үхэр нюдэнэй hөөгүүдые hуулгахаар хараална.

Эдэ үдэрнүүдтэ Хитадай республикаhаа тусхай мэргэжэлтэд ерэжэ, эртүүр асарhан оёдолой машинануудыень совхозой хуушан конторо соонь тодхожо табиха юм. Гутал оёхо машинануудые хоёр квартирна гэрэй нэгэ хажуудань тодхохоор, нүгөө таладань бэлэн болohон продукцияа худалдаха тусхай магазин нээхээр түсэблэнэ.

Овощ ургуулха түрүүшын бүлэгэй 163 хүдэлмэришэд мүнөө тэндэhээ ерээд, огород дээрэ хүдэлжэ эхилэнхэй. Эдэнэрэй бригадир агроном мэргэжэлтэй Го Гого. той оршуулагшын туhаламжаар хөөрэлдэбэб.

— Баталагдаhан контрактын ёноор, байгша ондо огородой эдеэ ургуулжа, зарим зүйлнүүдыень өөhэдынгөө магазинуудта, бэшыень бэлэдхэлэй организациинуудта худалдаха ёнотойбди. Бидэ нёдондо жэлдэ бүхы зүйлэй огородой эдеэ ургуулаа hэмди. Мүнөө жэлдэ ехэнхи талмай дээрээ перец, баклажан, арбуз гэхэ мэтые тарихаар хараалнабди. Районой бэшэ ажахынууд үгэрсэ ехээр тариха хадань байгша ондо тэдэнние багаар тарихаар түсэблэнхэйбди. Эдэ үдэрнүүдтэ рассадаяа hуулгажа эхилбэбди. Теплицэнүүд соо хэхэ ажалнай угаа ехэ юм,— гэжэ тэрэ хэлэнэ.

Энэ ажахын хабарайнгаа тарилгада хэр бэлдэhээрнь hонирхобоб.

— Удахагүй орохоёо байhан харюусалгатай хаhадаа түгэс бэлэмди. Газар элдүүрилхэ, тарилгада хабаадулагдаха машина, техникээ яhала саг соонь заhабарилжа дүүргэнхэйбди. Тракторнуудаа бэлэн болгохо хэрэгтэмнай запчастьнууд дуталдажа, бидэнэрые нилээд мэгдэхээн алдаа. Совхозой инженерно-техническэ албанай мэргэжэлтэдэй ябаагүй, ошоогүй газар гэжэ байхагүй. Зарим шухаг детальнуудые бартерна андалдаагаар бэдэржэ олобобди. Иимэ арганнуудые хэрэглэhэнэй ашаар техникэмнай бултадаа мүнөө бэлэн болгогдонхой. Үрэнэ хүрэнгэсэ баhал бэлдэжэ дүүргэбэбди. 3000 гектарта ороohото ургамалнууд таригдаха юм. Хартаабха тушаа hурана гү? Манай ажахы хартаабха ехээр таридаггүй. Оройдоол 3—4 гектар эзэлдэг юм. Хартаабха ургуулха звеногойхид эдэ үдэрнүүдтэ үрэhэнэйнгээ хартаабха дахинаа шалгажа дүүргэбэ, — гэжэ Г. В. Пруидзе мэдүүлээ hэн.

Юрэдөөл, энэ совхозой (ерээдүйн совет-хитад хамтын предприятинн) дэлгүүрэй харилсаанай үе сагта үйлэдбэриингөө шэглэлые ондоо хэды болгон хубилгабашье, энэ холын хараатай зорилгоёо хэрэг дээрэнь бэелүүлжэ шадаха байhандань батаар найдамаар.

Д. ДОНДОКОВ.
Загарайн район.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (баруун гарhаа) профессор Ли Сижу; тэрэнэй оршуулагша; агроном Го Гого гэгшэд контракт баталхын үедэ.

САГ СООГОО АБТАhАН ШИИДХЭБЭРИ

Мүнөө үедэ огородой эдеэн юунhээшье үлүү гээшэ. Тиимэhээ Улаан-Үдэ хотодо ажаhуугшад өөрын саадтай, дачатай болохые оролдоно. hаяхан судна барилгын, «Электромашина» заводуудай худалмэришэд дачын газарнуудтай болоходоо, ойро зуурахан саг соо баясаа бэлэй. Ушарынь гэхэдэ, эдэнэртэ арадай депутадуудай Прибайкалиин районно Советэй түйседьом дачын газар үгэхэ тухай шиидхэбэри гаргаа ха юм.

Худэлмэришэдэй энэ баяр баясхалан буруу hүрэшоо. Яахадааб гэбэл, Прибайкалиин районно Советэй шиидхэбэриие Буряадай ССР-эй Верховно Советэй Президиум болюулха баатай болобо. Хэнэйшье мэдэhээр, дачануудые бариха, газаагаа огородой эдеэ тариха дуратайшуулые болоhоруулха асуудал зүүдэ[illegible] шиидхэлэ ёнотойбди. Харин арадай депутадуудай Прибайкалиин районно Советэй президиум энэ талаар бэлэн мүрөөр хотын ажалшадта дачануудай 40 гектар газар үгэхэ гэhэн байгаа.

Юундэ районно Советэй шиидхэбэри болюулагдаа юм гэхэдэ, эдэнэр гүрэнэй мэдэлэй нэгэдэхи булэгэй газар дээрэhээ «Сидэнэй бэшэ» гэhэнэшүүгээр 40 гектар газар үгөө шуу. Тиихэдэ энээнэйнь 40 гектарынь «Ильинкинский» совхозой ой модотой, нүгөө 30 гектарынь, Сэлэнгэ мүрэнэй эрьье зубшаhан модотой, хорюултай газарнууд болоно. Эдэ бүгэдэнhөө тобшолол хэхэдэ, «Сэлэнгэ мүрэн шадархи, ой модо хамгаалха, отолхогүй» тухай Буряадай ССР-эй Ой тухай Хуули соо хэлэгдhэн хорюултай газарта ээн бусаар хандаhан байба.

Манай корр.

ТАРИЛГЫН Б[illegible] ХОЙШОЛУУЛАГ[illegible]

Дулдыданги бэшэ гүрэнүүдэй хамтаралай олохон ажахынуудай ажалшад хабарай тарилгын болзор дурата дурагүйгөөр хойшолуулха баатай болоно. Петербургын «Кировский завод» нэгэдэлэй шэнэ тракторнуудые үсөөнөөр бүтээн гаргаhан дээрэhээ тарилгын

...ргшэ жэлэй һүүл **багаар Хэжэнгэ тосхондо** ...эдэнэн байгаа. Тэрэ гэнэнһээ **хойшо оройдоол** ...ургэбэ. Иимэ богони болзор соо горитой юумэ...ийгүйнь онлогсотой. **Гэбэшье энэ үе соо һуралсалай** ...зургаан хүл дээрээ яһала үндыжэ байна, гэ...дэг. Тиин лицейн **мүнөө сагай ажабайдалтай** ...дуран хүрэжэ, тэрэнэй **директор В. Б. БАТУ**...ЯЙ уулзаһан байнаб.

...хөөрэлдөөн **уншагшадаймнай һонорто дурадхаг**...

...ом һуралсалай шэнэ шатада

...Борисовна, **мү**... гайхалаа бара... ушарта ойлгогдо...жэ шарайн дэмжэ...ан гэршэ боложо, ...нютагта гэнтэ ли...шагдаба гээшэ гү? ...жэшье һанахада ...аб даа. Хүлгөөтэ ...амнай һайн хэрэ...бөелүүлэгдэнэ ха ...Зүгөөр яажашье ...аргагүй үзэгдэл...ий элбэг.

...байгуулха гээшэ ...үүдэй теодо оро...ай Хэжэнгэдэ иимэ ...бии болгохо тухай ...рүүлэн дурадхал ...ин гэбэл, акаде...Родионович Атутов ...агшанарай нэгэ ...эрэ энээн тухай ...түрүүн хэлээ һэн

...мтэн манай Хэ...унда һургуулиин ...р олон жэлэй саа...дэг һэн. Магад, ...аһээ имагтал Хэ...щей байгуулха хэ...э дурадхаһан бай... Энээнһээ гадна ...онович Хэжэнгэдэ ...дунда һургуули ...р болоо гэжэ ду...юм. Харин мүнөө ...У-гай үндэһэ һуу...аграрна колледж ...о талаар оролдол...а байнхай ха. Эр...хы хэжэнгынхидэй

ЛИЦЕЙН ТҮРҮҮШЫН АЛХАМУУД.

зүгһөө һайниие хүргэхэ ёһотойбди.

Эрдэмтын дурадхалые республикымнай эрдэм һуралсалай министр Сергей Дашинимаевич Намсараев халуунаар дэмжэһэн байгаа. Тиигээд лэ нёдондо жэлэй ноябриин 11-дэ лицейдэ һуралсалай түрүүшын үдэр болоһон юм. Бидэ түрүүшэгээр 1-дэхи дунда һургуулиин байранууд соо һурадаг һэмди. Зүгөөр кабинедүүд аргагүйгөөр дуталдадаг байгаа. Тинхэдэ һурагшадаймнай гэртэхин иимэ байдалдамнай дурагүйдэһэн юм. Дары амлараа тусгаар байшан бэдэрхэ хэрэгтэй гэжэ бултанда ойлгосотой болоо бэлэй. Һүүлэй һүүлдэ энэ байрада орохо гэлсээ һэмди. Урдань эндэ эхин һургуулиин үхибүүд заалгадаг байгаа.

— Вера Борисовна, шэнэ юумэ эхилхэдэ, бэрхэшээлнүүд барагдагшагүй. Тэдэ-ниие урагшатайгаар дабахын тула эрдэм мэдэсэшье, шунал оролдосошье хэрэгтэй ха.

— Тон зүб хэлэнэт. Эдэ бүгэдые бидэ булта һайннаар ойлгодогбди.

Хооһон байшанда ороо һэмди гэхэдэ, нэмэжэ хэлэ-дэмтэдтэй харилсаатай болобобди. Мүнгэн зөөреэр туһалһан ажахынуудта — Хэжэнгын лесхоздо, Агропромхимиин Хэжэнгын зургаанда коллективэйнгээ зүгһөө һайниие хүргэнэбди.

Эрдэм мэдэсээ үшөө дээшэлүүлээгүйдөө, шэнэ хэрэгээ дээдын хэмжээндэ ябуулжа шадахагүйгөө булта элсэр ойлгонобди. Тиимэһээ бүхы арга боломжонуудые бэдэржэ, булта һураха гэжэ эрмэлзэнэ гээшэбди.

Январиин 27-һоо февралиин 1 болотор Москва хотодо лицейнүүдэй, гимназинуудай директорнүүдэй тусхай курсануд зарлагдаһан юм. Тиишээ яаралтайгаар зорижо, бултаитай суггаа һураһан байнаб. Нэгэ зүйл гэхэдэ, би гансаараа хүдөөгэй лицейнһээ ошоһон байшооб. Бусадни булта томо, томо хотонуудһаа ерэһэн байгаа. Нээрээшье, орон соомнай хүдөө нютагуудта лицей, гимназинууд үсөөн юм ха. Харин манай Буряадай хүдөө нютагта гансал Хэжэнгэдэ лицей бии бэшэ гү?

Москвада һураха үедөө тэндэхи нэгэшье һаа, лицейдэ гү, али гимназида ошожо, бүхы юумыень нюдөөрөө хаһэн юумэн байхагүй. Мүнөө болотороо, мүртэй материально-техническэ үндэһэ һууригүйбди. Һанамжа бодолнууд бии. Элдэб эмхи, зургаануудтай хэлсээнүүдые баталха түсэбтэйбди. Манай дорой байдал тухай булта мэдэжэ байгаа ааб даа. Тиимэһээ туһалха зоншье олдохо бэзэ гэжэ найдагдадаг. Мүнөө туһаламжа үзүүлжэ эхилһэн зон бии. Жэшээнь, Буряадай эрдэмэй түбэй эрараха, шэхээрээ дуулаха айхабтар ехэ хүсэлтэй байгаабди. Тоэд хандаһан һургуули бүхэмнай арсаад лэ байха юм. Арайшье гэжэ нэгэ һайн һанаатай хүниие олобобди. Тиигэжэ 109-дэхи лицейн директор нүхэр Ямбургын урилгаар ошожо, яһала һонирхомоор, өөртөө хэрэглэмээр зүйлнүүдые хараһандаа, булта баяртай бусаабди.

Һуралсалай талые даагша Сэсэг Цымпиловна Цыденова Омск хото ошожо, тусхай семинарта һураа.

Минии һанахада, багша бүхэмнай тусхай һуралсал гараха ёһотой. Тиигээгүй һаа, лицейдэ багшалхань хүшэрхэн лэ байха даа.

— Тинхэдэ лицей юрын һургуулиһаа горитойхон илгаатай болоно гү?

— Илгаа яһала бии. Һуралсалайнгаа түсэбые шэнээр, гүнзэгыгөөр табиха хэрэгтэй. Юрэнхы һургуулинуудта заадаг предмедүүдһээ гадна үшөө хэдэн шэнэ зүйлнүүд нэмэгдэнхэй юм. Нэрлэбэл, риторико, үгэ хүүрэй этикет, ажаһуудалай этикет... Байн, үшөө ондоо предмедүүдые үзүүлхэшье байхабди. Тинхэдэ һуралсалнай тусхай программаар ябуулагдадаг. Үглөөнһөө эхилжэ, хэшээлнүүд үнгэргэгдэдэг юм. Тиигээд үдын хойноһоо һурагша бүхэн дуратай предмедүүдээ программаһаа үлүүгээр, гүнзэгыгөөр шудалдаг байна. Үхибүүдэй эгээл дуратай зүйлнүүд гэхэдэ, электронно-тоо бодолгын техникэ (ЭВМ), экономико юм. Мүнөө дээрээ бидэ дисплейнэ классгүйбди. Дунда һургуулидамнай тиимэ класс бии. Тиимэһээ һурагшаднай тиишээ ошожо һурадаг.

— Вера Борисовна, багшанар болон һурагшад тухайгаа хэлээдүй байнат.

— Лицейдэ арбан багша бии. Тиихэдэ үшөө зургаан багша нэгэдэхи дунда һургуулиһаа ерэжэ, заадаг юм.

Анхан тэбхэр зуун һурагшадые абаха гэжэ шидэнэн зомди. Мүнөө болоходо, арбаад үхибүүд ябанхай. Эдэ һурагшад өөһэдөө ябахамнай гэһэн юм.

Үхибүүдые абахадаа, ехэ конкурс үнгэргөө һэмди. Үхибүүн бүхэнтэй түсгаар өөрэлдөө хэжэ, тестировани ...гаһан, шалгалта барюулаг...ан байгаабди. Иимэ аргаар эгээл эрхимүүдые абахабди гэжэ найдаа бэлэйбди. Олонхи үхибүүднай Хэжэнгэ тосхоной һургуулинуудһаа абтанхай.

Лицейдэ 7-дохи — 11-дэхиин һурагшад һурадаг юм. Класс бүхэн соо хорин үхибүүд гэшэ ааб даа. Ябаһан үхибүүдэй орондо ондоонуудые абахабди.

Һурагшаднай булта шахуу эрхимээр һурадаг. Нэгэ жэшээ дурдаһуу. Арбадахи классай һурагша Сережа Иванов физикээр республиканска олимпиадада энэ үбэл илажа гараа һэн.

Бүхы багшанарнай эрмэлзэл ехэтэйгээр, сог залитайгаар саашадаа хүдэлхэ дүүрэн хүсэлтэй. Ямаршье бэрхэшээлһээ айха хэбэргүй. Энээндэнь баясамаар.

— Багшанарай хэдэг хүдэлмэринн дүн, зорилго гэбэл, үхибүүдтээ үндэр эрдэм мэдэсэ олгохо, түгэлдэр ухаатай, сэбэр сэхэ зан абаритай зон болгохо гээшэ мүн. Эгээл нимэ зонуудые лицейн багшанарай коллективэй һурган хүмүүжүүлхэ байһаннинь эли байна.

Д. ДАМБАЕВ
хөөрэлдөө хэбэ.

Таниие ямараар хангаНаб?

...Э ОНОЛ АРГАНУУДЫЕ БЭДЭРНЭ

...райпогой хүдэлмэрилэгшэд хү...лшадые эдеэ хоолой зүйлнүү...раагаар һайнаар хангахын тула ...олго гаргана. Энэ талаар Гүрэль...ата һуурин тосхонуудай наймаа...нитой хубитаяа оруулна гэжэ ...эй.

...ар, Хубисхал, Доодо-Ивалга, По...льбэ, Сотниково болон Ошурко...уд манда хабаатай юм. Тало...еэ хоолой зүйлнүүдые худал...ихэдэ коммерческэ сэнгүүдээр ...ардэ дарһан, эд бараан худал...ргдадаг,—гэжэ Гүрэльбын кус...тор Нина Георгиевна Большакова ...эхилнэ.—15-дахи километртэ ...агазин нээгээ һэмди. Валентина ...ндэ худалдэг. Ошурково һуурин...т магазин бии. Магазинние дааг...Астраханцева, наймаалагша Л. Д. ...ын үнгэрһэн жэлэй дүнгүүдээр хо...уури эзэлээ һэн. Хубисхалда Л-Д. ...никова, Доодо-Ивалгада Г-Х. Дар...эд һайнаар ажаллажа, хүнүүдтэ ...олонхой.

...аа наймаанай түб нёдондо Сотни...ийнда нээгдээ һэн Магазин., хүн ...ийуудал хангадаг комбинат, столо...й бүридэлдэ ородог юм. Энэ түлгада Сотниковой шубуунай фа...рикэ ехэ туһа хүргэһэн байгаа. ...ааб али бүхы юумэнэй хомордо...й һуурилгаа 4,5 мянган ажа...

...ааг һуурилгаа 4,5 мянган ажаһуугшадые эдеэ хоолоор, эд бараагаар хангаха гээшэ хүндэл байна даа. Угайдхадаа, энэ тэрэ юумэн городто байна, теэд юундэ манайда үгы юм гэжэ һууринаймнай хүн зон абаһаар лэ гомдол баридаг, — гэжэ худалдаа наймаанай түбэй директор Ольга Васильевна Гармажапова мэдүүлнэ.—Эдеэ хоолой болон промышленна эд бараанай зүйлнүүдые худалдадаг хоёр таһагтайбди. Манай бригада зургаан хүнһөө бүридэдэг. Любовь Аюшеевна Алсыева эдеэ хоолой таһагые даадаг. В. В. Севергина, Е. В. Акулова гэгшэд тэрээндэ туһалдаг. Энэ таһагаймнай хүдэлмэрилэгшэд элдэб янзын хүрпээ, лабшаа, саахар, сай, ургамалай тоһо, архи болон үдэр бүри хэрэглэгдэжэ байдаг эдеэ хоолой зүйлнүүдые талоноор үгэхэһөө гадна, колбаса, архи гэхэ мэтые коммерческэ сэнгээр худалдадаг байна. Промышленна эд бараанай таһагта Е. И. Глазкова (даагшань), Л. О. Носырева гэгшэд ажаллахадаа, эд бараа гол түлэб коммерческэ сэнгээр наймаалдаг. Тиихэдээ хүнүүдэй һанаанда таарама, дан үнэтэй бэшэ юумэ олоной үзэмжэдэ табихые оролдодог юм. 1991 оной дүнгүүдээр Елена Ивановна Глазковагай хүтэлбэрилдэг магазин Ивалгын райпо соогоо түрүү һуури эзэлээ һэн.

— Ядуу тулюур байдалтай хүнүүдые социальна талаарнь хамгаалха асуудалые хэдэн үдэр соо зүбшэн хэлсэбэбди. Энэмнай мүнөө үедэ тон шухала асуудал болоно. Нёдондо жэлэй, дүрбэдэхи кварталай дүнгүүдээр манай магазинууд яһала һайнаар хүдэлөө. Гэбэшье транспорт үгы зобоноБди. Хүн зоной аша туһада аяга амһартын, нэхэмэл хубсаһаная, архи дарһанай коммерческэ наймаа эмхидхэзбди. Нина Георгиевна Большаковагай Гүрэльбын кустын директорээр хүдэлжэ эхилһээр хоёр жэл үнгэрөө. Энэ үе соо һайн тээшээ хубилалтануд болоо. Шубуунай болон кондитерска фабрикануудай дирекцинүүд үүсхэл эдэбхи гаргана, туһа хүргэнэ. Манайда тон муу юумэнай юуб гэбэл, хилээмээр хангалга болоно. Энэ асуудалаар Совминтай, Ивалгын районой захиргаанай гулваа А. П. Цымбалюгтай хөөрэлдөөбди. Хилээмэнэй 2-дохи завод маанадые хангадаг болохол ха. Тиихэдэнь зарим тэды һайжарха бэшэ аал даа гэжэ найданабди. Һуурин...

...райпогой хүдэлмэрилэгшэд хүдэлмэрилэгшэд эдеэ хоолой зүйлнүүдые...ааг һайнаар хангахын тула ...олго гаргана. Энэ талаар Гүрэльбын ...ата һуурин тосхонуудай наймаа...нитой хубитаяа оруулна гэжэ ...эй.

...ар, Хубисхал, Доодо-Ивалга, По...льбэ, Сотниково болон Ошурко...уд манда хабаатай юм. Тало...еэ хоолой зүйлнүүдые худал...ихэдэ коммерческэ сэнгүүдээр ...ардэ дарһан, эд бараан худал...ргдадаг,—гэжэ Гүрэльбын кус...тор Нина Георгиевна Большакова ...эхилнэ.—15-дахи километртэ ...агазин нээгээ һэмди. Валентина ...ндэ худалдэг. Ошурково һуурин...т магазин бии. Магазинние дааг...Астраханцева, наймаалагша Л. Д. ...ын үнгэрһэн жэлэй дүнгүүдээр хо...уури эзэлээ һэн. Хубисхалда Л-Д. ...никова, Доодо-Ивалгада Г-Х. Дар...эд һайнаар ажаллажа, хүнүүдтэ ...олонхой.

...аа наймаанай түб нёдондо Сотни...ийнда нээгдээ һэн Магазин., хүн ...ийуудал хангадаг комбинат, столо...й бүридэлдэ ородог юм. Энэ түлгада Сотниковой шубуунай фа...рикэ ехэ туһа хүргэнэн байгаа. ...ааб али бүхы юумэнэй хомордо...й һуурилгаа 4,5 мянган ажа...

...ааг һуурилгаа 4,5 мянган ажаһуугшадые эдеэ хоолоор, эд бараагаар хангаха гээшэ хүндэл байна даа. Угайдхадаа, энэ тэрэ юумэн городто байна, теэд юундэ манайда үгы юм гэжэ һууринаймнай хүн зон абаһаар лэ гомдол баридаг, — гэжэ худалдаа наймаанай түбэй директор Ольга Васильевна Гармажапова мэдүүлнэ.—Эдеэ хоолой болон промышленна эд бараанай зүйлнүүдые худалдадаг хоёр таһагтайбди. Манай бригада зургаан хүнһөө бүридэдэг. Любовь Аюшеевна Алсыева эдеэ хоолой таһагые даадаг. В. В. Севергина, Е. В. Акулова гэгшэд тэрээндэ туһалдаг. Энэ таһагаймнай хүдэлмэрилэгшэд элдэб янзын хүрпээ, лабшаа, саахар, сай, ургамалай тоһо, архи болон үдэр бүри хэрэглэгдэжэ байдаг эдеэ хоолой зүйлнүүдые талоноор үгэхэһөө гадна, колбаса, архи гэхэ мэтые коммерческэ сэнгээр худалдадаг байна. Промышленна эд бараанай таһагта Е. И. Глазкова (даагшань), Л. О. Носырева гэгшэд ажаллахадаа, эд бараа гол түлэб коммерческэ сэнгээр наймаалдаг. Тиихэдээ хүнүүдэй һанаанда таарама, дан үнэтэй бэшэ юумэ олоной үзэмжэдэ табихые оролдодог юм. 1991 оной дүнгүүдээр Елена Ивановна Глазковагай хүтэлбэрилдэг магазин Ивалгын райпо соогоо түрүү һуури эзэлээ һэн.

— Ядуу тулюур байдалтай хүнүүдые социальна талаарнь хамгаалха асуудалые хэдэн үдэр соо зүбшэн хэлсэбэбди. Энэмнай мүнөө үедэ тон шухала асуудал болоно. Нёдондо жэлэй, дүрбэдэхи кварталай дүнгүүдээр манай магазинууд яһала һайнаар хүдэлөө. Гэбэшье транспорт үгы зобоноБди. Хүн зоной аша туһада аяга амһартын, нэхэмэл хубсаһаная, архи дарһанай коммерческэ наймаа эмхидхэзбди. Нина Георгиевна Большаковагай Гүрэльбын кустын директорээр хүдэлжэ эхилһээр хоёр жэл үнгэрөө. Энэ үе соо һайн тээшээ хубилалтануд болоо. Шубуунай болон кондитерска фабрикануудай дирекцинүүд үүсхэл эдэбхи гаргана, туһа хүргэнэ. Манайда тон муу юумэнай юуб гэбэл, хилээмээр хангалга болоно. Энэ асуудалаар Совминтай, Ивалгын районой захиргаанай гулваа А. П. Цымбалюгтай хөөрэлдөөбди. Хилээмэнэй 2-дохи завод маанадые хангадаг болохол ха. Тиихэдэнь зарим тэды һайжарха бэшэ аал даа гэжэ найданабди. Һуурин

СОЁЛОЙ ҺОНИН

ОЛОНДО ҺАЙШААГДАБА

Сэлэнгын аймагай соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй семинар Гусиноозерск хотодо үнгэргэгдэбэ.

Удаань семинарта хабаадагшадай урда «Соёл» гэжэ шэнэ газетын редактор Геннадий Башкуев үгэ хэлэжэ, газетэтэеэ танилсуулһан байна. Тиигээд ойрын түсэбүүд тухайгаа хуряангыгаар дуулгаа. Харилсаа холбоогоо бэхижүүлхэ ёһотойбди гэжэ соёлой хүдэлмэрилэгшэдые уряалба.

Түгэсхэлдэнь дуунай концерт боложо, уран зурагуудай выставкэ харуулагдаа һэн.

Концертдэ дуунай-инструментүүдэй «Дебют» гэжэ ансамблиин, аймагай дуу, хатарай коллективүүдэй дуушад, хатаршад хабаадаба.

Гусиноозерск хотын хүүгэдэй искусствын һургуулиин багша, уран зурааша С. Самбуевай олон зурагуудыг выставкэдэ табигдажа, сугларагшадай һонирхол татаа.

С. АЮШЕЕВ.

Хүдөөгэй клубта хүхюутэй

Хориин аймагай Булам колхозой хүдөө ажахын үйлэдбэридэ хүдэлдэг механизаторнуд, малшад, хониншод болон һаалишад хүдөөгэй соёлой байшангай дэргэдэ байгуулагдаһан арадай уран һайханай бүлгэмэй кружогуудта эдэбхитэйгээр хабаадагаа һайн заншалтай юм. Тиин Буламай уран һайханай бүлгэмэй артистнар һүүлэй хоёр жилдэ өөрынгөө аймаг дотор болон Буряадай республика соошье мэдээжэ болонхой. Аймагай түбтэ үнгэргэгдэһэн элдэб янзын соёлой хэмжээ ябуулганууда буламайхид заатагүй хабаадажа, бэлиг шадабаряа харуулжа, концерт-наада табижа, магтаал һайшаалда хүртэдэг болоһоор үнинэй.

Буламай соёлой байшангай директорээр хорёод жилэй хугасаа соо хүдэлжэ, дүй дүршэлтэй, ажалаа һайн мэдэхэ болоһон, нютаг дээрээ үнгэргэгдэдэг соёлой уран һайханай хэмжээ ябуулгануудай хүтэлбэрилэгшэдөөр ба эмхидхэгшээр Даша Дондокович Дамбаев хүдэлжэ байдаг юм.

— Һүүлэй хоёр жилэй туршада манай клубай дэргэдэхи соёлой ажал нилээд һэргэ, нютаг аймнай зон еэ урагшаа һанаатай, еэ, багагүй тосхонойнгоо саашанхи соёл болбосоролой хүргэлтэ тухай үнэн зүрхэнһөө һанаагаа зобожо, оролдожо байдаг хүнүүд юм. Илангаяа урданайнгаа ёһо заншалнуудые, буряадуудай анхан сагһаа хойшо эрхилжэ байдаг ажал һэргээхэ гэһэн һайн хэрэгүүдые нахажаал болоһон аха захатамнай шадаха зэргээрээ дэмжэжэ, эдэбхитэйгээр, тон дуратайгаар энэ ажалдамнай хабаадагаа болонхой,—гэжэ нүхэр Дамбаев хөөрэнэ.—Энэ жилэй Сагаалганай һайндэртэ зорюулагдаһан зүжэглэмэл нааданууде нютагаархидтаяа бэлдэжэ найруулан, тосхонойнгоо клубай тайзан дээрэ харуулаабди,—гэзэ Даша Дондокович үгээ үргэлжэлүүлнэ. — Тиин Буламай соёлшод холын гүүртэ, отарын малшад, хониншодой хангалгада концертын номернуудые, уласхоорондын, гүрэн түрэ дотор тохёолдоод байһан ниитэ политическэ байдалаар лекцинүүдые автоклубые даагшаар методист Дулма-Ханда Балдановна Дамбаева бэлдэн дамжуулаа.

— Мүн клубта методистаар ажалладаг Наран-Шэмэг Дамбаевна Аюровае тэмдэглэмээр. Тиихэдэ Саяна Доржиевна Жамсаранова энэл училищиин хореографическа таһагта һуралсалаа түгэсхөөд, мэргэжэлтэ боложо, нютаг дээрээ хүдэлхэ түсэбтэй.

З. БАДМАЕВ.

Хүхюу хонгёо хатарай охиндо абтаад...

Н. БУРМАКИНАЙ фото.

Италида бэлигээ хүрсадхан...

Улаан-Үдэ ерэжэ, аха дүү нүхэдтээ хамта манай залуу бэлигтэй композитор Ц. Нацагдоржын «Үүлэн заяа» гэһэн уянгата драматическа операдо өөрынгөө хүсэл бэелүүлхые эрмэлзэдэг, хара һанаатай Цурхайн партиие дуулаһан байнаб. Өөрынгөө театрта энэ парти дуулаһанайнгаа түлөө Монголой Гүрэнэй шанда хүртэһэндөө баяртайб. Хоро шараар бусалһан, засагай түлөө тэмсэһэн энэ эхэнэрэй хүсэл һанаан бэелүүлэгдэнэгүй. Иимэ хүндэ хүшэр образ гаргахадамни, буряад нүхэднай ехэ туһалаа.

Намда схэ хүндэ байгаагүй, тиихэдэ өөрынгөө театрай найруулгатай сасуулбал, ехэ илгаашьегүй. Юуб гэхэдэ, эндэ зохёон найруулагшадынь—монгол зон ха юм. Нэрлэбэл, дирижер, режиссер, уран зурааша—бултадаа манай. Тиимэһээ эндэ бэлигтэй артистнуудай байгуулһан зохёохы байдал, уран шэмэглэл, монгол хубсаһан, түрэл хэлэн намда ехэ һайн үрэ нүлөө үзүүлээ.

Би өөрөө олохон хүндэ хүшэр партинуудые гүйсэдхэнэб. Орёо хүндэ партинуудые, тодорхойлбол, Ольга, Кармен, Магдалена болон бусад рольнуудые нааданаб. Свердловско консерватори дүүргээд, удаань Италиин Триест хотодо стажировка гаража, бэлиг шадабаряа мүлиһэн байнаб. Эдэ бүгэдэ минии ажалда аша туһатай нүлөө үзүүлээ.

Хэхэ ажални ехэ. Би мүнөө театртаа ехэ бэлэдхэл хэжэ, классическа концертдэ бэлдэжэ байнаб. Энэ концерт дээрэ Азученый арине дуулаха хүсэ[illegible]йб. Манай мэдээжэ дуу[illegible]д Пүрэвдорж, Үртнасан, Хавлаш болон бусад нүхэд танай шагнагшадые саг үргэлжэ баясуулжа, хододоо Улаан-Үдэдэ оперодо хабаадажа, концерт-наада харуулжа байдагынь һайшаалтай.

Манай театрта бэлигтэй залуу дуушад олон. Буряад зоной мэдэхэ болохын тула тэдэнние нэрлэһүү. Бэлиг талаантай дуушад Энхтайбан, Гантүмэр, Жамсандулам болон бусад суута артистнуудайнгаа бэлигые халан абана.

Иимэ хүндэ хүшэр сагта монгол оперо хаража, сэгнэжэ, найруулжа байһаниинь һайшаалтай.

А. ДОЛГОР,
Монголой Гүрэнэй оперо болон баледэй академическэ театрай дуушан.

ДУУНТАЙ НҮХЭСЭҺЭН ДАНГИНА

(НЭГЭ ХҮНЭЙ ТЕАТР СОО)

ЛАРИСА ЕГОРОВА... Буряадай республикада ажаһуугшад энэ хүнэй хэн байһые таажа байгаа ёһотой. Буряадай ССР-эй арадай, РСФСР-эй габьята артистка Лариса Егоровагай уран хурса бэлигэй ашаар буряад драмын академическэ театрта урдань үзэгдөөгүй һонирхолтой үйлэ хэрэг болобо. Энэ ушар ороной болон республикымнай театральна ажабайдалда тохёолдожо байһан бодото байдалые һайн тээшэнь хубилгаха, мүнөөдэрэй эрилтэ ехэтэй харагшын һанаанда таарама, зүрхэ сэдьхэлыень хангама, нэгэ хэды зүжэг хэдэн жилдэ харуулжал байха заншалта байдалаа хубилгаха гэһэн хүсэл зорилгонуудһаа үндэһэтэй гэзэ тобшолол хэлтэй.

Нэрлэгдэһэн артисткамнай «Дангина» гэжэ нэрэтэй өөрын театр эмхидхэзэд, 1,5 час соо гансаараа дуулаа. Энэ һарын 21, 22-ой үдэшэ буряад драмын театр соо Лариса Егорова дуулажал гараба.

Харагшад Лариса Ильиничнае драматическа актриса гээд мэдэдэг һааб даа. Концертнүүдтэ хаа-яа дуулахадань, һонирхон шагнадагшье һэмди. Зүгөөр эстрадын солото дуушадтал адлаар, хэдэн час соо тэрэниие иимэ гоёор, онсо һайхан хоолойгоор дуулажа гараха юм гэжэ хэн мэдэбэ гээшэб?

Эхэ орон, тоонто нютаг, түрэһэн эхэ, нүхэд, нүхэсэл, инаг дуран тухай дуунуудые актриса манда бэлэглэхэдээ, уянхан сэдьхэлэйнгээ өөрөөо һабагша татан, ямар дуунай ямар үндэһэ баримтайгаар эндэ гүйсэдхэгдэхэ байһан тушаа хөөрэжэ, тайлбарилан гүйсэдхэһэниинь шагнажа һуугшадай сэдьхэлэй хубшэргэйе дайраа гэжэ һанагдана. Жэшээнь, Анатолий Андреевэй «Эжы» гэжэ дуу дуулахынгаа урда тээ өөрынгөө эжые дурсан, иигэжэ хэлээ: «Эжымни энэ театртамни ерэжэ шадабагүй даа. Хөөрхымни, бээнь муушаг, үбшэлэнхэй байна. Тээд бинь эжыдээ ошохошье сүлөөгүй, таанадтаа зорюулһан дуунуудаа театртаа бэлдэжэ байналби даа»,—гээд уярхадань, зал соо һуугшад тэрэниие хамаагүйгөөр шагнажа байгаагүй ёһотой. Хүн бүхэндэ эхэ бии, хүн бүхэн тэрэ үедэ өөрынгөө эжы туухай һанаад лэ орхиһон байха.

Лариса Егоровагай өөрын театр байгуулаад, хоёр үдэшэ ханхинуулһан ород, буряад, монгол дуунуудынь шадамар бэрхээр, абьяас ехэтэйгээр гүйсэдхэгдэжэ, олоной удаан үргэлжэлһэн альга ташалгаар угтагдаа, үдэшэгдөө. Артистын эгээл түрүүлэн эмхидхэһэн театртайнь танилсаад байхада, харагшын зосоо омогорхол түрэнэ. Хоёр хэлэн дээрэ сэбэрээр дуугархаһаа гадна, гурбан хэлэн дээрэ дуулаха, даалгагдаһан рольдоо гүйсэд «нэбтэрэн» орожо, үнэн зүрхэнһөө наадаха шадалтай, түрэлхиин бэлигтэй ехэ артисттай байнабди гэжэ мэдэрхэ, хүндэлхэ, омогорхохо үндэнэ баримта бии.

Лариса Егоровагай театр үүдээ нээжэ, түрүүшынгээ айлшадые уттаба. Түрүүшынь айлшад тэрэниие халуунаар уттаа. Ларисын түрэһэн нютаг Бодонгуудһаа (Бэшүүрэй район) хүнүүд автобусоор ерэжэ хараба.

Буряадай ССР-эй соёлой министр Н. Ю. Мадуев үдэрэй үзэгдэл тушаа иигэжэ хэлэбэ:

— Лариса Ильинична Егоровагай өөрын театр нээһээрнь, тэрэнэй түрүүшын алхамай амжалтатайгаар үнгэрһөөрнь халуунаар амаршалнаб. Театрыень хараад, шагнаад байхадаа, айхабтар бэлигтэй артисттай байһанда үшөө дахин мэдэрбэбди. Ларисамнай эрхим дуушан байһанаа батадхаба. Гоё байна даа, гоё, нүхэд. Альгаяа үшөө дахин ташалт!»—гэбэ. Альга ташалга шааяшана.

Буряад драмын театрай коллективэй ветерануудай болон залуушуулай, мүн үетэнэйшье зүгөө сэдьхэлэй һайхан амаршалганууд дуулдаа һэн.

В. ТОКТОХОЕВА,
манай корр.

ЗЭДЭЭР АЙЛШАЛХАНЬ

Дуу, хатарай «Байгал» гэжэ ансамблиин артистнар Сэлэнгын аймагай тосхон, һууринуудаар айлшалжа, тэндэхи хүн зондо гоё һайхан концертнүүдээ бэлэглэжэ ябаһанаа бусаа. Тэдэнэр эдэ удэрнүүдтэ Зэдын аймагай ажалшадта айлшалхаар бэлэдхэл хэжэ эхилбэ. Буряадай ССР-эй арадай артист Аюша Данзанов Дымбрын Ринчинова хоёр буряад, монгол, ород дуунуудые хонгёо һайханаар мангюурдаха. Ансамблиин хатаршадай бүлэг ороной-ноо, мүн дэлхэйн арадуудай гоё һайхан хатарнуудые гүйсэдхэжэ, олоной маг-таалда хүртэхэ ёһотой.

Тиихэдэ манай филармонитой хэлсээ баталаад, «Байгал» ансамбльда хүдэлжэ байһан хитад хүргэмшэн Фэн-зе гэгшэ өөрынгөө арадай пиба гэжэ инструмент дээрэ наадажа, олоной анхарал татаха байха. Мүн нимэл хэлсээнэй ёһоор ансамбльда хүдэлжэ байһан монгол хүргэмшэн Цогтсайхан гэгшын морин-хуур дээрэ аялгатуулан зэдэлүүлһэн хүргэм шагнагшадай сэдьхэл зүрхэ баһал хүдэлгэхэл даа.

О. МОЛОНОВА,
филармониин уран һайханай талаар хүтэлбэрилэгшэ.

Хэжэнгэһээ мэдэ

«ҮЕТЭН» ДУУЛАНА

Түбэй соёлой байшангай дэргэдэ байгуулагдаһан «Үетэн» гэжэ дуунай-инструментальна бүлэгэй (хүтэлбэрилэгшэнь Баир Шойдоков) дуушадай концертнүүд олондо һайшаагдадаг юм. Мүнөө үеын болон урданай буряад, монгол дуунуудые тодо хүргэмтэй болгон дуулдаг, дуунуудаа олон хоолойгоор, зохидоор гүйсэдхэдэг залуу артистнуул нютагтаа мэдээжэ болонхой.

Энэ бүлэгэй бүридэлдэ табан хүн дуулдаг байна. Баир Шойдоков (ритм-гитара), Валерий Часовикин (главнина инструмент), Роман Данзанов (шанга абяа гаргадаг), Александр Базаров (бас-гитара), тиихэдэ дуушан Лубсан Митыпов гэгшэд энэ бүлэгэй концерт, нааданда хабаададаг. Нёдондо жилдэ энэ бүлэг аймагайнгаа бүхы нютагуудаар концерт харуулжа, шагнагшадай һайшаал магтаалда хүртэһэн юм.

Нёдондо жилэй декабрь һарада Улаан-Үдэдэ үнгэргэгдэһэн арадай уран бэлигэй III Бүхэсоюзна фестивалиие дүнлэһэн арбан хоногто «Үетэн» бүлэгэйхид хабаадажа, лауреадай нэрэ зэргэдэ хүртэһэн габьяатай.

Тээмэндэ Улаан-Үдэдэ эмхидхэгдэһэн «Сагаалган-92» гэжэ нэрлэгдэһэн эстрадна буряад дуунай республиканска конкурсдо «Үетэн» бүлэг айлшаар уригдажа, бэлиг шадабарияа харуулһан байна. Бэлигтэй залуушуул буряад дуунуудые тодо ритм доро дуулажа, эндэ суглагшадые баясуулаа.

Эдэ артистнуудай репертуарта мэдээжэ композиторнууд болохо А. Андреевэй, Б. Цырендашневай, П. Дамирановай дуунууд, монгол зохёолнууд ороно. Буряад дуунуудые олоной дунда тарааха зорилготойгоор «Үетэн» бүлэгэйхид өөрынгөө хүргэмэ бэшэлгын студи байгуулханхай юм. Тиигээд миндаһан дээрэ бүлгэдаһан дуунуудаа киоскдо худалдаха, дурадхаха аргатай болонхой. Улаан-Үдэдэ ерэжэ, телевиденин программада буулгагдахаар «Үетэн» гэһэн мүнөө шэнэ дэжэ байна.

УРАН
ГЭРЭ

зорилготойгоо[illegible] түбтэ үнгэр[illegible] монгол арадт[illegible] ментнүүд дэ[illegible] кестриүүдэй [illegible] нуудай респ[illegible] тивальна хүр[illegible] жэ байна. [illegible] үнгэргэгдэхэ [illegible] тивальда 7 [illegible] лөөлэгшэд хаб[illegible] шээлхэдэ, Зэ[illegible] гын, Зэдын б[illegible] магуудай хүр[illegible] гүүд хабаад[illegible] да Хэжэнгын[illegible] бүлэг, нэрлэг[illegible] ба Загаһатын [illegible] гол арадуудт[illegible] нүүд дээрэ н[illegible] нүүд бэлиг [illegible] руулха.

Буряад, мо[illegible] позиторнуудт[illegible] фестивалиин [illegible] дай анхарал[illegible] юм. Эрхим [illegible] ажал тэмдэг[illegible] эгэ һарын 2[illegible] ранай, ара[illegible] республиканск[illegible] Закаменск х[illegible] дэхэнь, Эндэ [illegible] Зэдын, Мухар[illegible] хааминай, [illegible] гуудай арадт[illegible] мүн Улаан-Үд[illegible] дай театрай к[illegible] баадахаар ур[illegible]

Манай ара[illegible] лэг Доржо Э[illegible] льжан-хатан[illegible] тэндэ харуул[illegible] гоор ажал [illegible] Бальжан хат[illegible] ряадай ССР-[illegible] бьята худэл[illegible] сэгма Шойдо[illegible] РСФСР-эй [illegible] бьята багш[illegible] гол роль н[illegible] энэ зүжэг һэ[illegible] лаар эдэбхит[illegible] на гэжэ тэм[illegible] зондо амжал[illegible]

Л. Б[illegible]
Хэжэнгы[illegible]

ҺОНИРХОЛТОЙ ВЫСТАВКЭ

Арад бүхэн өөрын онсо илгаатай түрэл хэлэтэй гээшэ ааб даа. Буряад хэлэн хадаа манай арадай жэнхэни баялиг, уг хэлэн болоно. Эртэ урда сагһаа хойшо буряад арад өөрынгөө үндэһэн хэлые, арадайнгаа аман зохёолые үеһөө үедэ хүгжөөн ерэһэн нангин түүхэтэй. Энээн тухай манай бэлигтэй поэт Дондок Улзытуев иигэжэ бэшэһэн байдаг:

Гэсэрэй түүхые
гэрдэжэ ерэһэн лэ,
Гэрэлтэ мүшэдые
дамжажа ерэһэн лэ
буряад хэлэмнай.
Сагаадай Мэргэнэй
самсаал һэлмэдэл,
Ногоодой Сэсэнэй
номин бэлигтэл
буряад хэлэмнай.

Түрэлхи хэлээ саашадань улам хүргжөөхэ гээшэ арад бүхэнэй тон шухала асуудал, зорилго болоно. Буряадай ССР-эй Национальна библиотекын уншалгын зал соо нээгдэһэн «Үнэр баяр үндэһэн хэлэмнай» гэһэн номой выставкэ буряад хэлэндэ дуратайшуулай анхарал татаха бээ гэжэ һанагдана. Түрүүшын хэһэг буряад хэлэ үзэхэдэ туһатай байха дэбтэр, толинуудһаа бүридэнэ. Буряад хэлэнэй хүгжэлтэдэ ехэ хубитаяа оруулһан эрдэмтэ К. М. Черемисовэй 44 мянган үгэһөө бүридэһэн ород-буряад хэлэнэй толи 1973 ондо Москвада хэблэгдэһэн байна. 11 мянган хэһэгээр гараһан энэ толи эрдэмтэдтэшье, уран зохёолшодтошье, һургуулиин үхибүүд ба багшанарташье ехэ туһатай байгаа.

У-Н. Ш. Дондуков, Е. Г. Пахутова гэгшэдэй буряад хэлэнэй ном ород хэлэ мэдэхэ зондо туһатай байха. 1990 ондо «Ород-буряад хөөрэлдөөн» гэжэ ном Ц-Д. Б. Будаев гаргаа. Энэ ном буряадаар хэлэжэ һураха дуратайшуулда туһа хүргэхэ, мүн ородоор хөөрэлдэжэ һурахадань буряад зондо туһалха зорилготой. Ном хоёр хэһэгтэй. Нэгдэхи хэһэгтэнь темэ темээр хөөрэлдөөн, хоёрдохи хэһэгынь ород-буряад толи болоно. Выставкын түрүүшын бүлэгэй номууд буряад хэлэндэ һая һуража, дадажа байһан хүнүүдтэ туһатай байхаар хараалагдана.

Түүхын талаар хараад үзэхэдэ, гуша гаран он болотор буряад хэлэ, бэшэг һайнаар хэрэглэгдэжэ, баяжажа байһан юм. Ажал үйлэдбэриин, ниитын байдалай асуудалнуудаар түрэлхи хэлэн дээрээ ойлголсодог, һургуулиин хэшээл, элидхэлнүүд, гүрэн түрын хэрэг буряад ба ород хэлэнүүд дээрэ ябуулагдадаг байгаа. Энээн дээрэһээ энэ үедэ хуушан монгол, лата алфавит дээрэ олон толи, дэбтэрнүүд хэблэлдэ гараһан байна. Эдэ номуудтай выставкын хөөрдохи бүлэгтэ танилсажа, һонирхохо байхат гэжэ һанагдана.

Түрэл хэлэн хадаа арад зонойнгоо үндэһэн соёлые мэдэхэ хэрэгтэ ехэ нүлөө үзүүлнэ гээшэ. Нилээд олон уран зохёолшод түрэл хэлээ магтажа, шүлэгүүдые бэшэһэн байдаг.

Энэ выставкэ эмхидхэхэдээ, буряад хэлэ бэшэг үзүүлхэ хэрэгтэ анхарал хандуулха гэһэн зорилго табиһан байнабди. Эндэ дэлгээгдэһэн номууд буряад хэлээр гараһан номуудай багахан хубинь болоно. Энэ выставкээр һонирхоһон эмхи зургаануудай, һургуулиниудай Национальна библиотекын нютаг ороноо шэнжэлэгын таһагта хандахыетнай уринабди. Багахан түлөөһэтэйгөөр энэ темээр нүүдэл библиотекэшье эмхидхэжэ болохо байна.

Р. БАТОМУНКУЕВА.

ХҮРШЭ АРАДУУДАЙ ХАРИЛСААН

Агын тойрогой соёлшод һүүлэй жэлнүүдтэ хүршэ Монгол ороной анда нүхэдтэйгөө мэргэжэлэйнгээ талаар хани халуун харилсаа холбоо байгууланхай юм. Монгол ороной Хэнтэйн болон Дорнод аймагуудай соёлшод үе-үе болоод лэ манай энээгүүр албанай хэрэгээр ябажа, ажалтаймнай танилсадаг, мүн өөһэдынгөө дүй дүршэлтэй хубаалдадаг һайхан заншалтай болонхой. Һүүлэй үедэ агынхид Улаан-Баатар хотын соёл урлалай түлөөлэгшэдтэй бата харилсаа холбоо тогтоогоо юм. Жэшээлхэдэ, Агада байгуулагдаһан «Амар сайн» гэжэ ансамблиин уран һайханай болон хүргжэмэй талаар хүтэлбэрилэгшэдөөр Монгол ороной нүхэд ажаллана.

Эндэ һаяхан Улаан-Баатар хотын соёл урлалай дээдэ һургуулиин ректор Жигжитжабай Баатарсогто албанай хэрэгээр округто ерэжэ, нютаг ороноймнай һуурин, тосхонуудаар ябажа, соёлшодой ажалтай танилсаһан байха юм. Округой захиргаанай гулваа Г-Д. Ц. Цэдэшиевтай уулзажа, зорилгоо хэрэгээрээ хөөрэлдэһэн байна. Гадна саашадаа округой соёлой захиргаанда хоёр талаһаа ажалаа яажа үргэлжэлэхэ тухай хэлсээ баталаа. Нэн түрүүн нютагтаммнай байгуулагдажа байгаа «Амар сайн» ансамблиин «хүл дээрээ» гараха хэрэгтэ али болохо туһа хүргэхые Монгол ороной түлөөлэгшэ найдуулба.

Илангаяа мэргэжэлтэдээр, хүргжэмэй хэрэгсэлнүүдээр Агын артистнуудые хангаха шухала байна. Мүн ансамблиин найруулан табиһан концертын программые монгол туургата арадуудай уран бэлигтэ түшэглэн зохёохо гэжэ шиидэбэ. Улаан-Баатар хотын соёл урлалай дээдэ һургуулиин ректор Баатарсогтын мэдүүлһэнэй ёһоор, манайшье нютагай түлөөлөгшэд тэрэнэй хүтэлбэрилдэг институдта һуралсаха аргатай ха. Тиимэһээ энэ асуудалаар тэрэ округоймнай хүтэлбэрилэгшэдтэй тодорхой хөөрэлдөө хээ.

Баатарсогто-гуай уг гарбалаараа Агын тойрогой Үбэр-Алхана нютагай хүн байба. Дээдэ һургуули түгэсхэһэнэй удаа элдэб албан тушаал эзэлжэ ябаһан юм. Һүүлэй долоон жилэй туршада Монгол уласай соёлой министрэй нэгдэхи орлогшоор ажаллаа. Харин мүнөө үедэ соёл урлалай дээдэ һургуулиие ударидан, монгол туургата арадуудайнгаа хүргжэмэй һалбарха хэрэгтэ бага бэшэ хубитаяа оруулна. Монголой үндэр тушаалта айлшан Агын телерадиокомпанида хүрэжэ, хэжэ, ябуулжа байнач ажал хэрэг тухайгаа округой радио шагнагшадта хөөрэжэ үгэһэн байна. Илангаяа эзэн Чингис тухай уран һайханай кинофильмын табиглажа, һаядаа ороной киногой экранда харуулагдаха байһан тухай мэдээсэжэ, олониие һонирхуулба. Уран найруулгынгаа талаар эрхим сэгнэлтэдэ хүртэмөөр энэ кинофильмдэ захиднууд дэлхэйн нилээд олон гүрэнүүдэй зүгһөө оронхой гэжэ айлшамнай мэдүүлбэ. Үнэхөөрөөшье, Чингис хаан тухай олон гүрэнүүдэй түлөөлэгшэд кино найруулан табиһан гээшэ ааб даа. Зүгөөр тэрэнэй нютагаархидынь лэ, монголшууд лэ, тэрээн тухай үнэншэмэ зүб кино зохёожо шадаха байна.

Б. ЛАБАЕВ,
телерадиокомпаниин худэлмэрилэгшэ.

ЗҮБЛӨӨН БОЛОБО

Альбервильдэ үнгэргэгдэһэн үбэлэй Олимпиин наадануудай һүүлээр зунай ехэ һурысөөнүүдые үнгэргэхэ һа ерэжэ байна. Һүүлэй эдэн һарын туршада эрэм бэлэдхэлтэй спортсменүүдые тодоруулха мурысөөнүүд үнгэргэгдэбэ.

Нёдондо зун Буряадай республикын бэрхэ барилдаашаднай Олимпиин наадагудай суглуулагдамал командын бүридэлдэ кандидаар абтаа һэн. Эдэнэрнай ород бэ гэхэдэ, дүрэ буляалгын барилдаагаар дэлхэйн чемпион Борис Будаев, дэлхэйн Кубогта хүртэгч Сергей Замбалов, шамар бэрхэ барилдаагаараа эдэжэ болоһон Андрей Матюнов, һур харбагша, ороной түрүү һуури эзэлхын түлөө үнгэргэгдэһэн мурысөөндэ мүнгэн медальда хүртэһэн Валерий Лысенко гэгшэд болоно.

Олимпиин зунай наадануудай хаһын эхилтэр дүрбэн һара үлэбэ. Республикын физкультура болон спортын талаар Гүрэнэй комитедтэ зүблөөн боложо, Буряад ороной спортсменүүдэй ехэ наадануудта хэр бэлдэжэ байһаар һонирхогдобо. Мүнөө эдэнэр түсэбэй ёһоор һорёо, мурысөөнүүдые таһалгаргүй үнгэргэжэ, бэлэдхэл һайнтай байһанаа харуулаа. Жэшээнь, уласхоорондын классай спортын мастер Валерий Лысенко Москвагай Владимир Ешеев, Эрхүүгэй Геннадий Митрофанов гэгшэдтэй хамта командаараа чемпионууд болоһон байха юм.

Байгша оной эхиндэ спортын габьята мастер Борис Будаев, уласхоорондын классай спортын мастер Сергей Замбалов хоёр Олимпиин наадануудай хоёр удаа чемпион Иван Ягыгинай шанда хүртэхын түлөө үнгэргэгдэһэн мурысөөндэ илажа ерээ һэн. Красноярск хотодо үнгэргэгдэһэн энэл мурысөөндэ хабаадаһан Андрей Матюнов гурбадахи һуури эзэлһэн байгаа.

Март һарын эхиндэ Борис Будаев «Монголой губи» гэһэн мурысөөндэ илаһан, харин нүгөөдэ хоёрнай диилдэһэн байха юм. Мүнөө эдэнэр Кисловодск хотодо һуралсал-һорилго гаража эхилбэ. Энээнэй удаа Европын түрүү һуури эзэлхын түлөө мурысөөндэ хабаадаха юм. Һур харбагша Валерий Лысенко «Хабарай годлинууд» гэһэн мурысөөндэ хабаадахаар баһал бэлдэжэ байнхай.

Республикын Физкультура, спортын гүрэнэй комитет спортсменүүдтэ туһаламжа үзүүлхыень Буряадай ССР-эй хүтэлбэрилэгшэдтэ хандаба.

В. СЫДЕЕВ.

БУРЯТИЯ
мүнөөдэрэй номерто

Республикын Верховно Советэй Конституционно комиссида.

Россин парламентда хандалга. «Ветеранууд энээнһээ һайн байдалтай байха эрхэтэй...»

«Бурятия» газетын ниитын приемнодо. «Хүн бүхэн—өөрынхиеэ»—Е. Слугиновагай репортаж.

Сэхэ руунь хөөрэлдөөн. «Нөөсэтэй байхада муу бэшэ»—В. Багониной мэдээсэл.

Засагай реформо: түрүүшын алхамууд. «Минсгэй локомотив зогсоожо шадаха гү?»

Элүүр энхэ—эгээл ехэ баялиг. «Эмшэд, баряашад болое...» гэжэ медицгүүд хэлдэг болоо»—В. Вольскиин статья.

«Ерэгты, бидэ Таниие хүлеэнэбди!» — республикын МВД-гэй кадрнуудай таһагай инспекторэй соносхол.

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ:
ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б. М. Ж., ИИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э., ЦЫРЕНДЫЛЫКОВ Б. Ц.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряадай ССР-эй Верховно Совет, Буряадай ССР-эй Министрнуудэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакцийн ажалша коллектив.

Манай адрес:
670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилийн үйлсэ, 23. «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакцийн телефонууд: редакторай—2-50-96, приемный — 2-54-54, редакторай орлогшоисрой — 2-63-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин—2-50-52, секретариадай—2-66-76, таһагууд: соведуудэй худэлмэрийн ба ниитын эмхинүүдэй —2-34-05 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, 2-67-81; социально-экономическа—2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-69-58; соёлой, эрдэмэй болон һургуулиниудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; олониитын худэлмэрийн ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-31-05, 2-67-81; оршуулгын—2-60-91; коммерческэ—2-35-84; корректорнуудэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй (выпускающиниудай)—2-35-95, манай корреспондентнууд: Баргажанда — 91-1-44, Закаменскда — 31-61, Агинскда—3-45-94.
Буряадай ССР-эй Министрнуудэй Советэй хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-94, бухгалтери—2-54-54, вахта —2-56-62.

Газетэ жэлдэ 260 дахин гараха.
Хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй.
Газетын индекс 50901. Тираж 7.500.
Хэблэлдэ тушаагдаһан саг: 23. 10

Буряадай ССР-эй Хэблэлэй ба олондо мэдээсэлгын министерствын республиканска типографида газетэ барлагдан хэблэгдэбэ.
Директорэйнь телефон 2-40-45.